

गोरक्षा पात्र

गोरक्षा + सत्याग्रह + ભ્રષ્ટાચાર નિર્મૂલન આંદોલન = સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિનું માસિક મુખપત્ર

અંક - ૩૮

૧ માર્ચ ૨૦૧૮

પાના-૧૬

લવાજમ વાર્ષિક-રૂ.૧૦૦/-

રાજવાણી - વચનામૃત

૧. આ તો અખંડ સિદ્ધાંત માનજો કે સંયોગ, વિયોગ, સુખ, દુઃખ, ખેદ, આનંદ, અણુરાગ, અનુરાગ ઈત્યાદિ યોગ કોઈ વ્યવસ્થિત કારણને લઈને રહ્યા છે.
૨. એકાંત ભાવી કે એકાંત ન્યાયદોષને સન્માન ન આપજો.
૩. કોઈનો પણ સમાગમ કરવા યોગ્ય નથી છતાં જ્યાં સુધી તેવી દશા ન થાય ત્યાં સુધી સત્પુરુષનો સમાગમ અવશ્ય સેવવો ઘટે છે.
૪. જે કૃત્યમાં પરિણામે દુઃખ છે તેને સન્માન આપતાં પ્રથમ વિચાર કરો.
૫. કોઈને અંતઃકરણ આપશો નહીં, આપો તેનાથી ભિન્નતા રાખશો નહીં; ભિન્નતા રાખો ત્યાં અંતઃકરણ આપ્યું તે ન આપ્યા સમાન છે.
૬. એક ભોગ ભોગવે છે છતાં કર્મની વૃદ્ધિ નથી કરતો, અને એક ભોગ નથી ભોગવતો છતાં કર્મની વૃદ્ધિ કરે છે; એ આશ્ચર્યકારક પણ સમજવા યોગ્ય કથન છે.
૭. યોગાનુયોગે બનેલું કૃત્ય બહુ સિદ્ધિને આપે છે.
૮. આપણે જેનાથી પટંતર પામ્યા તેને સર્વસ્વ અર્પણ કરતાં અટકશો નહીં.
૯. તો જ લોકાપવાદ સહન કરવા કે જેથી તે જ લોકો પોતે કરેલા અપવાદનો પુનઃ પશ્ચાત્તાપ કરે.
૧૦. હજારો ઉપદેશવચનો, કથન સાંભળવા કરતાં તેમાંનાં થોડાં વચનો પણ વિચારવાં તે વિશેષ કલ્યાણકારી છે.
૧૧. નિયમથી કરેલું કામ ત્વરાથી થાય છે, ધારેલી સિદ્ધિ આપે છે; આનંદના કારણરૂપ થઈ પડે છે.
૧૨. જ્ઞાનીઓએ એકત્ર કરેલા અદ્ભુત નિધિના ઉપભોગી થાઓ.
૧૩. સ્ત્રીજાતિમાં જેટલું માયાકપટ છે તેટલું ભોળપણું પણ છે.

૧ માર્ચ ૨૦૧૮

૧૪. પઠન કરવા કરતાં મનન કરવા ભણી બહુ લક્ષ આપજો.

૧૫. મહાપુરુષનાં આચરણ જોવા કરતાં તેનું અંતઃકરણ જોવું એ વધારે પરીક્ષા છે.

- પત્રાંક-૨૧, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

ભારત એક મિલનતીર્થ

આજે એક તરફ ઉચ્ચ ગણાતો, ધન-માન મેળવતો અને સામાજિક પ્રતિષ્ઠા પામતો વર્ગ છે, બીજી બાજુ નીચો મનાતો, ગરીબી ભોગવતો અને હડધૂત થતો વર્ગ છે. બંને વચ્ચે ક્યાંય સેતુ નથી બંધાતો, પણ સંઘર્ષ અને મુકાબલાની હવા જોર પકડતી જાય છે. પણ આ બંને વર્ગમાંથી બહાર નીકળેલો એક ત્રીજો વર્ગ છે. તે નથી ઉચ્ચ કે નથી નીચ, તે માત્ર માણસાઈને માને છે. જૂના કાળથી નાત-જાતને અળગી કરી સમાનભાવને સેવતા આવા માણસોનાં, અત્યારની પેઢી પર જેની હજુએ અસર છે એવાં થોડાં નામ લઈએ: બ્રાહ્મણત્વને ફગાવી સ્વામી રામાનંદ, નિમાઈ પંડિત, એકનાથ લોકગંગામાં ભળી ગયા. રાજા ભર્તૃહરિ, ગોપીચંદ, પીપો રસ્તાની ધૂળ ખૂંદતા થયા. રાજરાણી મીરા અને નાગર નરસિંહ લોકલાજને નેવે મૂકી નાચ્યાં. બીજી બાજુ કહેવાતા નીચલા વરણમાંથી કબીર, રૈદાસ, દાદુ, તુકારામ, દાસી જીવણ જેવા એવા ઊંચે ઊંચા કે સહુને માથું નમાવવું પડે. આ બંને વર્ગહીન બનેલા માનવોને સમાજ તરફથી સરખું જ સહન કરવું પડ્યું અને છતાં તેમનામાં દીનતા, હીનતા કે દરિદ્રતાનો અંશ પણ જોવા મળતો નથી.

આવા નિર્માણનો પંથ આજે યે દરેક માટે ખુલ્લો છે. સામાજિક ન્યાય અને સમાનતા માટે સંઘર્ષ ભલે ખેલાય પણ સંગઠિત થવાની સાથે સાથે સંયમિત નહીં થવાય તો નવનિર્માણને માટે આશા નથી. ભારતે એક મિલનતીર્થ રચવાનું બાકી છે.

- મકરન્દ દવે

ગોરક્ષા પાત્ર

સંતબાલ પત્ર સુધા

શ્રીમદના શબ્દો છે: “મોતની પળ નિશ્ચયે આપણે જાણી શકતાં નથી, માટે જેમ બને તેમ ધર્મમાં ત્વરાથી સાવધાન થવું. માનવપણું સમજે તે જ માનવ કહેવાય. મનુષ્ય શરીરના દેખાવ ઉપરથી વિદ્વાનો તેને મનુષ્ય કેહતા નથી.” વળી પૃ. ૩૮ માં ‘સત્સંગ’ એ મથાળાં નીચે શ્રીમદ્ કહે છે: “.....સદ્ભાગ્યે જીવમાત્રમાં આઠ રુચકપ્રદેશો તો ગમે તેવાં ગાઠ કર્મોનો સંગી જીવ હોય તોપણ એ (આઠ પ્રદેશો) બધાં કર્મોથી નિર્બંધ રહે જ છે. જો આમ છે તો સંતોનું મહાનિમિત્ત મળતાં કર્મશૂરા માનવીઓ પણ ધર્મશૂરા બની શકે છે, તો આપણે કેમ ધર્મશૂરા ન થઈ શકીએ? હા, નમ્રતા અને નિખાલસતા હોવી જોઈએ. અભિમાન અને સ્વચ્છંદ છૂટી જવાં જોઈએ. કેટલીક વાર અભિમાન અને સ્વચ્છંદ જેવા પાયાના ગાઠ રોગો પણ સત્સંગનું અમૃત મળવાથી અવશ્ય દૂર થઈ જાય છે!”

આ પરથી સમજવું જોઈએ કે ‘અનુભવી સંન્યાસી દીક્ષા પામેલા સંતનો સંગ, તે જ સત્સંગ! બાકી વાચાસંગ ભલે થાય પણ સત્સંગ થાય જ નહીં! સ્વામી વિવેકાનંદ.....પૃ. ૧૪ માં લખે છે : “... જેનું જીવન અન્ય જીવોના કલ્યાણ માટે વ્યતીત થાય છે તેનું જીવન સાર્થક છે..... ત્યાગી થયા વિના તેજસ્વી થવાશે નહિ. પૃ. ૧૩માં તેઓએ સાફ-સાફ કહી દીધું : ‘પ્રેમથી ભરપૂર એવું ચારિત્ર અનેક વિઘ્નોરૂપી વજ્રસમાન સુદ્રઢ દીવાલમાંથી માર્ગ કરી લે છે. પ્રેમમાં જ સર્વશક્તિ છે..... પ્રેમ હશે તો જ તમે સર્વશક્તિમાન થઈ શકશો...સત્ચરિત્રના બળ વડે જ મનુષ્ય સર્વત્ર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે છે..... ઈશ્વર શોધવા માટે તમે ક્યાં જાઓ છો? દરિદ્ર દુઃખી, દુર્બળ, એ શું તમારા ઈશ્વર નથી? પ્રથમ તેમની ઉપાસના શા માટે કરતા નથી?’

વાત સાચી છે, સત્ધર્મનો જગદુદ્ધાર કરવા અર્થે તેથી તો તેઓ (શ્રીમદ્ પોતે) ત્યાગ, અનાસક્તિ અને સત્કર્મોનો સુયોગ જાળવવા માટે તો આંતર્બાહ્ય નિર્ઝથતા સાધવા દીક્ષા માર્ગે જવા માગતા હતા. ખરો સત્સંગ શોધનારે આ રીતે દીક્ષા પામેલા ત્યાગી સંન્યાસી અનુભવી સંતરૂપી મહાનિમિત્ત પાસે જ તેઓને પ્રથમ તકે રાજી કરવા જવું પડશે. ત્યાં પૃ. ૨૫માં સહજાનંદ સ્વામી એથી તો કહે છે...“આ જીવ જેવી સોબત કરે તેવું તેનું અંતઃકરણ થાય છે.....” સ્વામી વિવેકાનંદ પૃ.૨૨ માં એથી જ કહે છે: “બીજાનો વાંક કાઢવો નહી. બધી જવાબદારી તમારે માથે લો. ઊભા થાઓ. હિમ્મતવાન બનો! તાકાતવાન બનો!

...દીક્ષામય ત્યાગથી સાચી પ્રેમપૂર્ણ સેવા થાય છે તેમ સમજો.”

દ્રવ્યથી અને ભાવથી આવા ત્યાગી મહા સંત જ મહાનિમિત્ત બની સામેનાનાં સ્વચ્છંદ, અભિમાન, મમતા વ. દૂર કરાવી શકે છે. હા, નમ્ર, નિખાલસ ઉપાદાનધારી પાત્ર હોવું જોઈએ; નહીં તો મહાસંતનો સંગ પણ પાસે હોવા છતાં થતો નથી; કરાતોય નથી!”

પૃ. ૧૧ માં સ્પષ્ટપણે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કહે છે: “પરહિત એ નિજહિત સમજવું અને પરદુઃખ એ પોતાનું દુઃખ સમજવું. પૃ. ૨૩ માં ગૃહસ્થની આચારસંહિતામાં કહે છે: “તું ગમે તે ધંધો કરતો હો છતાં આજીવિકા અર્થે અન્યાયસંપન્ન દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરતો નહિ. સત્યનું આચરણ કદી છોડીશ નહિ.” આમ અમારા ગુરુદેવની માનવતાવાળી વાત મેળવ્યા પછી માર્ગાનુસારીપણાવાળી શ્રીમદની વાત આવશે અને ગાંધીવિચાર વિશ્વવ્યાપી બનાવવા સાચા ત્યાગી સંતે મોખરે રહેવું પડશે. તો જ વિશ્વમાં ‘ભવ્યત્વ’ અને ‘મનુષ્યત્વ’ ફેલાશે અને તેને અભિમુખ માનવો મેળવી લેશે.

- ‘સંતબાલ’ પાના નં.૨૪૩/૨૪૪

આ અંકમાં	પાના નં.
રાજવાણી-પુષ્પમાળા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૧
ભારત એક મિલનતીર્થ	મકરંદ દવે ૧
સંતબાલ-પત્ર સુધા	સંતબાલ ૨
તંત્રી સ્થાનેથી	લીઓ ટોલ્સટૉય,
આંતરિક ચેતનામાં પરિવર્તન	અનુ. ચિતરંજન વોરા ૩
વરાળનો સંચય કરીએ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર ૪
ખેતી સંસ્કૃતિ તરફ એક કદમ	ધીરેન્દ્ર-સ્મિતા ૫
ડૉ. આંબેડકરની ચેતવણી	કિશોર મકવાણા ૬
વ્યર્થ વાચાળતા	ડૉ.કુમારપાળ દેસાઈ ૭
મારા જીવનનું અંતિમ પ્રવચન	હરીભાઈ કોઠારી ૭
ડાયાબિટીઝ	શાંતિલાલ ગડા ૮
આપણો શત્રુ, આપણો હિતેચ્છુ	શ્રી શ્રી રવિશંકર ૮
ગાંધીજી પાસે છે, સમય	છગનલાલ જોષી ૯
અમારા પરમ ઉપકારી મીરાબેન	રમેશભાઈ દોશી (તંત્રી) ૧૦
શું ચીઝ વેજીટેરિયન છે	અરૂણ ઓઝા ૧૧
ચાર્મ ઓફ ચાઈલ્ડહુડ	જય વસાવડા ૧૧
ડૉ. અબ્દુલ કલામનો પત્ર	..... ૧૨
કાચુ ખાઓ, તંદુરસ્ત રહો	શાંતિલાલ ગડા ૧૫
કવિતા, લવાજમ મળેલ છે.	..... ૧૫
ભગવાનની લીલા (વાર્તા)	શાંતિલાલ ગડા ૧૬

તંત્રી સ્થાનેથી :

આંતરિક ચેતનામાં પરિવર્તન

માનવજીવનની નવરચના માટે યુરોપના લોકોએ બહુ લાંબા સમયથી મથામણ કરી છે. માનવીય ચેતનાએ સ્વીકારેલ હોય તેવી જીવનપદ્ધતિ વિકસાવવાનો એમનો પ્રયાસ તો છે, પણ આજે સત્તાધીશોની આપખુદી નીચે આપણાં જીવન દોરવાય છે, તેમાં તો હજુએ પુરાણા ઢંગમાં શોષણ, દેહાંતદંડ, યુદ્ધો અને ગુલામીની એટલી કૂર-ઘાતકી પદ્ધતિઓ વિકસતી ચાલી છે કે ત્યાં નવીન રચનાની રીતિ-પદ્ધતિ કેવળ નિષ્ફળતાને જ વરે છે. તેનું કારણ એ છે કે આપણી પાસે બધા માણસોને સંમત હોય એવી ભલાબૂરા માટેની કોઈ સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા નથી. પરિણામે જે કોઈ જીવનપદ્ધતિની રચના થાય તે તમામેતમામ હિંસા પર આધારિત હોય, એવી જ બને છે.

ગમે તેવી ચબરાક સમાજવ્યવસ્થાઓની સ્થાપના કરવામાં આવે, ગમે તેટલી તેમાં સ્વતંત્રતા અને સમાનતાની બુલંદ ઘોષણા કરવામાં આવે, તો પણ તેની રચના કરનારાઓના હાથે જ તેમાં સ્વતંત્રતા અને સમાનતાનો વિનાશ થતો હોય ત્યાં હિંસાથી મુક્તિની આશા જ વ્યર્થ છે. જીવન વિશેની તેમની દ્રષ્ટિ સામાજિક પ્રાણીની કક્ષાએ જ સીમિત હોય છે. તે સરકારી જુલમને હંમેશ તાબે થઈ જાય છે. એના માણસ હિંસાને વાજબી ઠરાવે છે, જે ખરાબ છે તેને સાચું બતાવે છે. તે સરકારથી છાના વધુ સારી સરકાર બનાવવા માટે ચાલુ સરકારને ઊથલાવવાના મનોરથ સેવે છે. એથી જે કંઈ ખરાબ-ખોટું છે તે નાબૂદ થશે એમ તે માને છે. સામાજિક જીવનકક્ષાનો માણસ હિંસા સ્વીકારે છે અને જાતે ગુલામી વેઠે છે.

જીવનની વૈશ્વિક અભિવ્યક્તિ પાછળના આશયને આપણે જાણતા નથી પણ તેની નજીક ઈશ્વરના રાજ્યની સ્થાપના માટેનો હેતુ સર્વથા પ્રસ્તુત છે. તે વ્યક્તિને આંતરિક જીવનમાં તેને પ્રેમમય પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિના આશય તરફ દોરે છે. બાહ્ય જીવનમાં સંપૂર્ણતા તરફ જવાની મહેચ્છા રાખનાર સામે રુકાવટ અને અવરોધ દીવાલરૂપ બને છે, જ્યારે તેનાં આંતરિક જીવનમાં પ્રેમની પરિપૂર્ણતા સાધવા આડે તો કોઈ અવરોધ, રુકાવટ કે અંતરાય છે નહીં.

બાહ્ય સામાજિક કે વ્યક્તિગત જીવનની વ્યવસ્થાઓમાં પરિવર્તન જો તેની આંતરિક ચેતનાના પરિવર્તનમાંથી નીપજતાં ન હોય તો તે અનિષ્ટ બની જાય છે, તે જીવનને સુધારવામાં નિષ્ફળ નીવડે છે. બાળહત્યા અને ગુલામી

નાબૂદી કાંઈ સરકારના હુકમો વડે નહીં પણ માનવીની ચેતનામાં પરિવર્તનને પરિણામે સંભવ બનવા પામેલ છે. માણસની ચેતનામાં જેટલે અંશે હિંસાને સ્થાને અહિંસાનો વિકાસ થયો તેટલે અંશે માનવતાનાં જીવનની બાહ્ય પરિસ્થિતિઓ અને વ્યવસ્થાઓમાં સુધાર થયો છે. તે માણસની ચેતનામાં આંતરિક વિકાસનું ઘોતક છે.

માનવીય વિકાસ આડે આંતરિક ચેતનામાં કે બાહ્ય પરિસ્થિતિમાં પરિવર્તન તે પસંદગીનો કોયડો છે. બાહ્ય પરિવર્તન વડે આંતરિક પરિવર્તન શક્ય નથી. બાહ્ય પરિવર્તનનાં સાધનો ક્ષુલ્લક અને તુચ્છ હોય છે, તે જીવનના મર્મને સ્પર્શતાં નથી. જીવનમાં આંતરિક ચેતનામાં પ્રેમના કાયદા વડે બની આવતાં પરિવર્તન એ જ સાચાં પરિવર્તન છે અને તે જ કેવળ બાહ્ય પરિવર્તનને પ્રભાવિત કરે છે. તેથી તમામ પ્રયાસ અને પુરુષાર્થ માનવની આંતરિક ચેતનામાં પરિવર્તન માટે જ અનિવાર્ય છે. તે વિના બાહ્ય વ્યવસ્થાઓમાં પરિવર્તન વડે માણસ માટે વધુ સારી જીવનપદ્ધતિ નિર્માણ થઈ શકે નહીં.

જીવન વિશેના પુરાણા પ્યાલોને તોડીને તેને સ્થાને ઈશુ ખ્રિસ્તે નવા મૂક્યા. પણ એ જ્યારે મુકાયા ત્યારે તેના આશયને પૂરેપૂરા સમજાયા અને સ્વીકારાયા નહીં તે સ્વાભાવિક છે. ત્યારે તો તેનો વિકૃત રૂપે અને બાહ્ય આચાર પૂરતો જ સ્વીકાર થયો. આજે ઈશુના સંદેશને આપણે જે રીતે સ્વીકારીએ છીએ તે રીતે જૂના યુગની જંગલી અને રોમન પ્રજા સ્વીકારી કે સમજી શકે? એ જંગલી અને રોમન લોકોને સમજાય જ નહીં કે હિંસા વડે હિંસા જ વધે, અત્યાચાર, રિભામણી કે લડાઈ કરીને કોઈ સ્પષ્ટતા મળતી નથી કે કોઈ બાબત નિર્ણય લાવી શકાતા નથી, પણ હિંસા વડે તમામ બાબતે ગેરસમજ અને ગૂંચવાડો જ પેદા થાય છે.

આજે સામાજિક હિંસા જે પાયા પર રચાઈ છે તે હચમચીને ઢીલા પડી ચૂક્યા છે અને તેના પર ઊભેલી હિંસાની ઈમારત તૂટી પડવાની છે. હિંસાની ભ્રમણા આજે તો તેની ચરમ સીમાએ છે અને લોકો તે માટે ભલે જાતે વિચારતા ન થયા હોય કે ઈશુનો સંદેશ સ્વીકારતા ન હોય, તેમ છતાં તેમાંથી મુક્ત થવું તેમને માટે હવે અનિવાર્ય બની ચૂક્યું છે. લોકોને તેમના જૂના દેવદેવતાને બલિ ચડાવવાની મનાઈ ફરમાવવાની સાથે લશ્કરી ભરતીમાં ફરજિયાત ધકેલવામાં આવે છે ત્યારે હિંસાની નિરર્થકતા માટે લોકો જાતે જ વિચારતા સમજતા થશે અને તેમની હિંસાની એ ભ્રમણામાંથી જાગશે ત્યારે લશ્કરો, યુદ્ધો, અદાલતો, સરકારો જેવા સામાજિક હિંસા પર

રચાયેલાં માળખાં તૂટશે અને તેમાં અભિનવ રચનાઓ સાકાર થવા લાગશે. એમ થશે કારણ કે સામાજિક માળખાંઓથી પણ સર્વોપરી મુકુટમણિને સ્થાને તો માણસ છે. તેથી માણસને જ સર્વોપરી સ્થાને સ્થાપવાની માંગ સાથે જો ફરજિયાત લશ્કરી ભરતી છેક જ વિરોધાભાસી તરીકે ખુલ્લી પડી જાય છે. એટલે હિંસાની ઈમારત કોઈ ભયજનક આર્થિક કે રાજકીય પરિસ્થિતિઓ વડે નહીં પણ માણસને સર્વોપરી કેન્દ્રસ્થાને સ્થાપવાની માંગ વડે તૂટવા લાગે છે. લોકોને પ્રતીત થવા લાગે છે કે જે હિંસક સામાજિક માળખાંઓમાં આજ સુધીનું જીવન વીતાવ્યું તેમાં તો પોતે કેવાં સત્યવિહીન જૂઠાણાંને આધારે જીવી રહ્યા હતા. સત્ય વિશેની આ સમજ હવે માનવચેતનામાં ઉતરી ચૂકી છે. પહેલાં જે માત્ર પયગંબરી વાણીના પ્રભાવમાં હતી તે હવે જન સામાન્યને પણ પહોંચમાં આવી છે અને તે દિશામાં તેના આચરણના દરેક પગલે તે પડકારનો સામનો કરે છે.

ચેતનાના વિકાસની ગતિ કૂદકે ને ભૂસકે નહીં પણ ધીમે ધીમે આગળ વધે છે. તેમાં માનવતાની પ્રગતિના એકથી બીજા તબક્કાના પ્રવાસ વચ્ચે કોઈ આગળપાછળની ચોક્કસ સીમા હોતી નથી. તેમ છતાં એક સીમા જોઈ તો શકાય છે. જેમ બાળપણમાંથી યુવાનીમાં ઉંમર આગળ વધે તેમાં વચ્ચે એક સીમા તો હોય. અથવા શિયાળામાંથી આવતા ઉનાળાની વચ્ચે પણ હોય. આજે યુરોપ પરિવર્તનની આવી કોઈ સીમા પર છે. બધું જ તૈયાર છે, જરૂર માત્ર એક ધક્કાની છે. તેમાં માનવ સ્વભાવમાં જડાયેલી જુગજૂની તેની જડતા અને ભાવિ સંબંધી કંઈ પણ પગલું લેવામાં રહેલી તેની ભીરુતા આવનાર પરિવર્તનની ક્ષણને વિલંબમાં નાખે છે. તેવે વખતે કદાચ તેની ચેતનાને જગાડનાર એક શબ્દ પણ પૂરતો થઈ પડે. તેના વડે જાગી ઊઠતા લોકમતની શક્તિ સામુદાયિક જીવનનાં માળખાંઓને જડમૂળથી સાવ પલટી નાખવાને સમર્થ હોય છે.

જગત આખાની બૂરાઈ, દુષ્ટતા, કૂરતા જેવી હિંસા માનવ ચેતનામાંથી ભૂંસાઈ જાય એટલે તે પછી અસ્તિત્વમાં રહેતી નથી. જે પ્રમાણે પ્રભુ ઈશુ બધી બૂરાઈથી પર ઊઠી ચૂક્યા હતા અને તેમના પર વિજય પામી શક્યા હતા. આજના માનવી માટે પણ તેવો વિજય શક્ય છે, તેની આંતરિક ચેતનામાં પરિવર્તન વડે.

- “વેકુંઠ તારા હૃદયમાં છે.” માંથી સાભાર, મુળલેખક લીઓ ટોલ્સટોય, અનુ. ચિતરંજન વોરા

વરાળનો સંચય કરીએ.

આશ્રમનાં બાળક-બાળિકાઓએ કવિવરને પ્રાર્થનાની ભૂમિ ઉપર એમનો સત્કાર કરવાને ઘેર્યા. સૂતરનો હાર અને અક્ષતકુંકુમ સિવાય અમારી પાસે બીજું શું હોય? કવિવરે આના જવાબમાં પોતાનાં આશીર્વાચન ઉચ્ચાર્યા જે આશ્રમીઓ ચિરકાળ પોતાની સ્મૃતિમાં સંઘરશે :

‘બોલવાની મને ટેવ છે ખરી, પણ અનુભવે હું જાણું છું કે એ વૈખરીમાં કશું વળતું નથી, માત્ર જીભ અને શ્વાસ થાકે છે એટલું જ. એટલે વૈખરી ચલાવવાને બદલે હું તો તમને એક જ વાક્યમાં મારો સંદેશ સંભળાવીશ. એ સંદેશ આ છે : આપણા દેશને સેવવાને માટે જે ત્યાગ જોઈએ છે તે લાગણી અને વાણીના ઊભરાથી ન થઈ શકે - એમાં ભલે આપણને મજા આવતી હોય- પણ એ ત્યાગ તો સત્યપાલન અને તેને અંગે રહેલા કડક નિયમપાલનથી જ આવે. મને ખબર છે કે તમે બાળક-બાળાઓ એ તાલીમ લઈ રહ્યાં છો, અને તમારા ગુરુ જ્યાં સુધી તમારી પાસે બેઠા છે ત્યાં સુધી એ તાલીમ મળ્યા જ કરવાની. એટલે તમારી પાસેથી જે મોટી આશા હું રાખી રહ્યો છું તે તમે પૂરી કરશો એવો મને વિશ્વાસ છે. એટલે ભાષણો અને સરઘસો વગેરે તોફાનમાં આપણે ન પડીએ, એમાં ન રાચીએ, પણ શાંત ને મૂંગા કાર્યનું વૈતરું અને વેઠ આનંદપૂર્વક સ્વીકારીએ. અહીં આ વસ્તુ કહેવાની પણ જરૂર નથી રહેતી એ હું જાણું છું. પણ હું તો, અવાજ અને ધાંધલમાં મને જરાય વિશ્વાસ નથી એ ફરી ફરી કહેવાને ઈચ્છું છું એટલે કહેવાઈ જાય છે. આપણે વાતો કરવાનું છોડીએ, મૂંગા કાર્યની સાથે જ ગાંઠ વાળીએ, નાનકડા કામના આરંભથી સંતોષ માનીએ અને મને વિશ્વાસ છે કે સત્ય તો પોતાની મેળે પાંખ લેશે અને દેશમાં દાવાનળની જેમ વ્યાપી ઊઠશે; ભલે પછી તે સત્યનો અંકુર છુપાયેલા અને ન જણાય એવા બીજાંથી છૂટ્યો હોય. આગબોટોનાં ભૂંગળાં ફૂંકાયા કરે અને વરાળ બધી એળે જાય તો આગબોટ ચાલે? આપણે ભૂંગળાં ફૂંક્યાં કરવાને બદલે વરાળનો સંચય કરીએ.

- રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું સાબરમતી આશ્રમમાં આપેલ વક્તવ્ય.

કામમાંથી નવરા પડીને પ્રભુ ભજીશું એવી તો કોઈએ આશા રાખવી જ નહિ કારણ કે કોઈનું કામ પૂરું થયું નથી ને થાશે પણ નહિ.. કરોડ કામ બગાડીને એક મોક્ષ સુધારી લેવો ને કરોડ કામ સુઘર્યા ને એક મોક્ષ બગાડ્યો તો તમે આખી જિંદગીમાં કશું જ કર્યું નથી એમ માનવું. જય શ્રી સ્વામીનારાયણ

માનવીય ખેતી સંસ્કૃતિ તરફ એક કદમ

‘ખેતી એ ધંધો નથી, ધર્મ છે.’ વિનોબાજીની આ વાત કાને ધરવા જેવી છે. ખેતી એ માનવીય જીવનશૈલી જીવવા માટેનો અનમોલ માર્ગ છે. જ્યારથી ખેતીને ઉદ્યોગ-ધંધાનો દરજ્જો આપ્યો અને આપણે સ્વીકાર્યો ત્યારથી આપણી દશા અને દિશા કથળી છે, આત્મભાન ખોયું છે. ઉન્નત મસ્તકે ચાલતો ખેડૂત રાંક થઈને જીવે છે, અને આત્મહત્યા કરે છે. ખેડૂતને ખેતી પ્રત્યે પ્રેમ નથી રહ્યો. પોતાની દીકરીને પણ કોઈ ખેડૂત કુટુંબમાં પરણાવવા રાજી નથી.

આ સ્થિતિ સમગ્ર ભારતના ખેડૂતોની છે. તેમાંથી બહાર નીકળવાનું બીડું મીઠીવીરડી વિસ્તારના ખેડૂતોએ ઝડપ્યું છે, તેમાં તેમની સમજ વધુ વિકસે તેવી આશા રાખીએ. જ્યાં સુધી ગામના ખેડૂતો ગામમાં જ રહે, તેઓ પોતાની જમીન ખેડે - ગાય - બળદ રાખે ત્યાં સુધી તેઓને કોણ કાઢી મૂકે એમ છે? તેઓએ સંપ-સહકારથી અણમથકનો પાયો ત્યાંથી ખસેડ્યો. તેઓ પોતાનું શોષણ જ્યાં જ્યાં થતું હશે તે અટકાવવા પણ સક્ષમ છે. શાસનકર્તાઓની ધમપછાડ - જોહુકમી - કાવાદાવાને પિછાણી જાગ્રતતાપૂર્વક, અધ્યયનપૂર્વક, જીવનલક્ષી સઘળાં કામો - વ્યવહારો કરે, તેનું શોષણ કોઈ કરી ના શકે અને તેઓ પણ કોઈનું શોષણ ના કરે. માણસ જીવન જીવવાનો પોતાનો અબાધિત હક્ક સ્વમાનભેર ભોગવે અને સમાજ પ્રત્યેનું ઋણ ચૂકવવા પોતાની ફરજ ઉત્સાહભેર બજાવે તેનું નામ જ માનવીય સમાજ ને!

આવા જ એક નાનકડા ૧૦૦ ઘરની વસ્તીવાળા ગામની ૩૦ વર્ષની યાત્રા આપણને ઘણું શીખવે તેમ છે. બધી જ બદીઓથી ઊભરાતું ગામ, પણ ૧૯૮૫માં અધ્યયન મંડળોના ચીલે ચાલ્યું. જેમાં વિવિધ પ્રશ્નોનો ઝીણવટથી અભ્યાસ થતો અને ગ્રામસભામાં તેના આધારે સર્વસંમતિથી નિર્ણયો લઈ કામ થતાં. ધીરે ધીરે ગામ વ્યસનમુક્ત તો થયું જ પરંતુ ગામના જંગલ - જમીન - નદી સાયવી, તેની સંપૂર્ણ દેખરેખ માટે વ્યવસ્થા બનાવી આજે સમૃદ્ધિના શિખરે પહોંચ્યું છે. ૧૮ વર્ષના અધ્યયન બાદ ભારતમાં એક નવા ‘ગ્રામદાની’ ગામ તરીકેનો દરજ્જો વર્ષ ૨૦૧૨માં પ્રાપ્ત કર્યો. ‘ગ્રામદાની’ ગામ મુજબ સમગ્ર જમીન પંચાયતની ગણાય એટલે કે સૌએ માલિકી હક્ક જતો કર્યો. આનો ફાયદો એ થયો કે ગ્રામસભાની મંજૂરી વગર કોઈપણ વ્યક્તિ પોતાના કબજાવાળી જમીન વેચી ન શકે અને બહારની કોઈપણ વ્યક્તિ તે ખરીદી ના શકે. ગ્રામસભાની મંજૂરી ૧ માર્ચ ૨૦૧૮

સર્વસંમતિથી થાય, એથી ગામનું હિત જ સચવાય! પ્રત્યેક ગ્રામજન- પરિવારની જીવન જરૂરિયાતનું ધ્યાન ગ્રામસભા રાખે. અન્ન, વસ્ત્ર, આવાસ, ઊર્જા, રસ્તા, પાણી, વીજળી વગેરે તો સૌને સમાન હક્કે મળે જ. ગામનું જંગલ સૌના સહકાર, નિયોજનથી સાચવ્યું અને આજે ચાર વર્ષમાં ત્રણ કરોડ રૂા. નાં વાંસ વેચ્યાં, જેમાંથી ૧ કરોડ રૂા. ની ગ્રામજનોને મજૂરી મળી. વાંસ ઉપરાંત અન્ય વન્યઉપજોનું વેચાણ પણ પંચાયત કરે.

મેઢા (લેખા) ગામનો લાંબો ઈતિહાસ છે. તેમણે મેળવેલી સફળતા પાછળ ૩૦ વર્ષની લાંબી મહેનત છે, સમજણ છે. જેમાં ગામમાં ચાલતાં અભ્યાસ મંડળો અને ગ્રામસભાની સચોટ કામગીરી મહત્વની છે. ગામના આગેવાન દેવાજી તોહફા (મો.: ૯૪૨૧૭૩૪૦૧૮) અને માર્ગદર્શક મિત્ર શ્રી મોહનભાઈ હીરાભાઈ (મો.: ૯૪૨૨૮૩૫૨૩૪) છે. તેઓ કહે છે કે ભારતમાં બધાં ગામો - આત્મરક્ષા દ્વારા પોતાના પગ પર ઊભાં થાય, તેથી જે ગ્રામસભા તેમને બોલાવે ત્યાં માર્ગદર્શન માટે જાય પણ છે.

રહી વાત આજના ખેડૂતોની દશાની જેના કબજામાં જમીન છે તેને ક્યો પાક વાવવો તે નક્કી કરતાં કોણ રોકે છે? પોતાનું બિયારણ, ખાતર, પાણી, દવા વાપરતાં કોણ રોકે છે? ગામના બધા ખેડૂતો નક્કી કરે કે પોતાનું જ્યાં જ્યાં શોષણ થાય છે તે માટે સૌના ખાવાનું અનાજ - કઠોળ - તેલીબિયાં, મસાલા વગેરેનું આયોજન સાથે મળીને કરીશું અને ગામમાં કોઈ ભૂખ્યું ના રહે તેની કાળજી રાખીશું. દરેક પરિવારને ઘી- દૂધ મળે તેવું આયોજન થાય પછી જ અન્ય વ્યવસ્થા વિચારાય. વધારાની ચીજ-વસ્તુઓની પ્રક્રિયા કર્યા બાદ જ વેચાણ થાય તો ગામમાં કેટલું કામ મળે! આજના શિક્ષણમાંથી ગામને જરૂર હોય તેટલું લઈએ અન્યથા કૃષિકળા - ગ્રામોદ્યોગ દ્વારા સાચું શિક્ષણ મળે તેવા પ્રયત્ન કરીએ. ગામમાં અનાજ દળવાની ઘંટી, કડિયા, સુથાર, લુહાર, કુંભાર જેવા કારીગરો તો હોય જ પરંતુ ઈજનેર સમકક્ષ ટેકનીકલ જાણકારો પણ હોય, જે નાના-મોટા ચેક ડેમ, માટીનાં સુંદર ઘર, લાકડાની કોતરણીકામ વાળાં ફર્નીચર, ખાટલા, ગાદી, તકિયા, કપડાં બનાવે; પોતાના અને પરિવારના આરોગ્યને જાળવી રાખે તેવું જીવન હોય. કુદરતની સાથે રહી, પ્રકૃતિની ગતિવિધિનું અધ્યયન કરી, સાચા માનવીય સંસ્કૃતિના નિર્માણમાં સહયોગી બની શકે છે.

- ધીરેન્દ્ર-સ્મિતા (સાભાર : ભૂમિપુત્ર)

દેશના દુશ્મનો સામે ડૉ. આંબેડકરની ચેતવણી

૧૫ ઑગસ્ટ-દેશની સ્વતંત્રતાનું પર્વ! એ દિવસે દેશ લગભગ એક હજાર વર્ષની વિદેશી ગુલામીમાંથી મુક્ત થયો. આપણા દેશ પર સાતમી સદીમાં પહેલું આક્રમણ મોહંમદ બિન કાસિમે કર્યું. એ પછી મોગલો આવ્યા, અંગ્રેજો આવ્યા. વિદેશી દાસતામાંથી દેશને મુક્ત કરવા સેંકડો યુવાનોએ પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપી. અનેક સ્વતંત્રતા સેનાનીઓએ પોતાનું સમગ્ર જીવન દેશની આઝાદી માટે સમર્પિત કરી દીધું, ત્યારે દેશ આઝાદ થયો. જોકે દેશ પરતંત્ર બન્યો એ વિદેશીઓની બહાદુરી કે બુદ્ધિના લીધે નહીં પરંતુ આપણી ચતુર્વર્ણ વ્યવસ્થા અને દેશના જ ગદારોના લીધે દેશ ગુલામ બન્યો. એક જ વર્ણ શસ્ત્રો ઉઠાવે બાકીના એ તમાશો જોયા કરે એવી આપણી સામાજિક વ્યવસ્થા હતી. આજે ભારતીય સેનામાં બધા ભારતીયો નાતજાતનાં બંધનોથી મુક્ત કેવળ ભારતીય સૈનિક તરીકે બહાદુરીપૂર્વક લડે છે એવી સ્થિતિ એ સમયે હોત તો? તો દેશ ગુલામ ન થયો હોત. આજે પણ આ બે રોગ-જાતિવાદ અને ગદારી ભારતને પીડી રહ્યા છે. જેએનયુ બ્રાન્ડ ગદારો આતંકવાદીઓનાં ગુણગાન ગાતા કે દેશથી આઝાદ થવાના નારા બોલાવતા શરમાતા નથી. આવા દેશના દુશ્મનોથી સાવધ રહેવાની ચેતવણી બાબાસાહેબે આપી છે. દેશ વિરોધી માનસિકતાને ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ખૂબ સારી રીતે ઓળખતા હતા. ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ભાષણમાં કહે છે: '૨૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ના દિવસથી ભારત એક લોકશાહી દેશ બનશે. પરંતુ એની સ્વતંત્રતાનું શું થશે? શું તે તેની સ્વતંત્રતા જાળવી રાખશે કે ફરીથી ગુમાવશે? મારા મનમાં આવતો આ પ્રથમ વિચાર છે. આ વિચાર જ મને દેશના ભવિષ્ય માટે અત્યંત ચિંતાતુર બનાવે છે. ભારતે એના પોતાના કેટલાક લોકોની ગદારી અને વિશ્વાસઘાતને લીધે સ્વતંત્રતા ગુમાવી એ હકીકત મને ખૂબ અસ્વસ્થ બનાવે છે. મોહંમદ બિન કાસિમે સિંધ પર આક્રમણ કર્યું ત્યારે રાજા દાહીરના સેનાપતિએ મોહંમદ બિન કાસિમના એજન્ટો પાસેથી લાંચ લઈ પોતાના રાજાના પક્ષે લડવાની ના પાડી દીધી. ભારત પર આક્રમણ કરવા અને પૃથ્વીરાજ સામે લડવા જયચંદે મહંમદ ઘોરીને આમંત્રણ આપ્યું હતું. જ્યારે શિવાજી હિન્દુઓની મુક્તિ માટે લડતા હતા ત્યારે બીજા મરાઠા સરદારો અને રાજપૂત રાજાઓ મોગલ શહેનશાહને પક્ષે લડાઈ લડતા હતા. બ્રિટિશરો શીખ શાસકોનો નાશ કરવા પ્રયાસ કરતા હતા ત્યારે એમનો મુખ્ય સેનાપતિ ગુલાબસિંહ શાંત બેસી રહ્યો અને શીખ

રાજ્યને બચાવવામાં મદદ ન કરી. ૧૮૫૭માં જ્યારે ભારતના મોટાભાગના વિસ્તારોમાં બ્રિટિશરો સામે સ્વતંત્રતા સંગ્રામ છેડાયો ત્યારે શીખો મુકદ્દર્શક બની રહ્યા. શું આ ઈતિહાસનું પુનરાવર્તન થશે? જ્ઞાતિઓ અને સંપ્રદાયો સ્વરૂપે આપણા જૂના દુશ્મનો ઉપરાંત, દેશમાં વિવિધ અને એકબીજાના વિરોધી વિચારધારાવાળા રાજકીય પક્ષો હોવાની હકીકત આ ચિંતાને વધુ ગંભીર બનાવી દે છે. શું ભારતીયો દેશને પોતાના પંથોથી ઉપર રાખશે કે પોતાના પંથને દેશની ઉપર મૂકશે? એ હું જાણતો નથી, પરંતુ એટલું તો નિશ્ચિત છે કે જો પક્ષો પંથને દેશની ઉપર મૂકશે તો આપણી સ્વતંત્રતા બીજીવાર જોખમમાં મુકાશે અને કાયમ માટે એ સ્વતંત્રતા ગુમાવશે. આવી કોઈપણ સંભાવિત ઘટના સામે દેશનું રક્ષણ દ્રઢતાથી કરવું જોઈએ. આપણા લોહીના છેલ્લા ટીપાં સુધી આપણે આપણી સ્વતંત્રતાના રક્ષણ માટે કૃતસંકલ્પ કરવો જોઈએ.'

ક્યાં પરિબળોથી દેશની સ્વતંત્રતા જોખમમાં એના સંકેતો પણ ડૉ. આંબેડકરે નાસિકના એક ભાષણમાં આપ્યા છે (૮ ડિસેમ્બર ૧૯૫૧). ડૉ. બાબાસાહેબ કહે છે: 'આપણે આપણા દેશની સ્વતંત્રતા જાળવી રાખવાની છે. સ્વતંત્રતા ટકાવીને જ આપણે આપણા દેશને સમૃદ્ધ બનાવી શકીશું. આપણે દેશમાં કમ્યુનિઝમને પનાહ દઈશું તો આપણા દેશની સ્વતંત્રતા જોખમમાં. આજ દેશ સમક્ષ મોટા મોટા પ્રશ્નો છે આપણે એ પ્રશ્નો આપણી સ્વતંત્રતા ગુમાવીને ઉકેલી શકીશું નહીં. દેશની સ્વતંત્રતા કમ્યુનિઝમના કારણે ધૂળમાં મળી જશે આ બાબતને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં.'

ડૉ. બાબાસાહેબ દેશ સામે ચેતવણી તો આપી જ છે, સાથે સાથે દેશના વિકાસની આશા પણ વ્યક્ત કરી છે.

એમણે કહ્યું હતું: 'આ દેશનો સામાજિક, રાજકીય અને આર્થિક વિકાસ આજે નહીં તો કાલે થશે જ. સમય અને પરિસ્થિતિ આવતાં આ વિશાળ દેશ એક થયા વગર નહીં રહે. દુનિયાની કોઈ પણ તાકાત તેની એકતા આડે નહીં આવી શકે. આ દેશમાં આટલા પંથો અને જાતિઓ હોવા છતાં કોઈ ને કોઈ રીતે આપણે બધાં એક થઈ જઈશું તે વિશે મારા મનમાં સહેજ પણ શંકા નથી.'

- કિશોર મકવાણા.

સત્પુરુષોનું યોગબળ જગતનું કલ્યાણ કરો
... શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

વર્થ વાચાળતા

બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન એ સાબુ અને મીણબત્તી બનાવનાર પિતાનાં ૧૭ સંતાનોમાંનું દસમું સંતાન હતા. માત્ર બાર વર્ષની ઉંમરે અભ્યાસ છોડીને એમના ભાઈના પ્રેસમાં શિખાઉ કારીગર તરીકે જોડાયા અને પછી આ વ્યવસાય અર્થે પહેલાં ફિલાડેલ્ફિયા અને ત્યાર બાદ લંડનમાં કામ કર્યું. બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન પગ વાળીને બેસે એવો નહોતો, આથી એણે ચલણી નોટો છાપનાર તરીકેનું કામ શરૂ કર્યું. તહેવારો અને મહત્વની પ્રસંગોની માહિતી આપતું અને એ તારીખોની ખાલી જગામાં ઉદમ અને ડહાપણનો મહિમા દર્શાવતી શિખામણો આપતાં કૅલેન્ડર છાપવા લાગ્યો.

આ વાચાળ યુવાન એક પછી એક કાર્યો કરતો રહેતો. એણે એક અગ્નિશામક વિભાગની સ્થાપના કરી. લૅન્ડિંગ લાઈબ્રેરી ઊભી કરી અને એક અકાદમી પણ સ્થાપી, જે સમય જતાં પેન્સિલ્વેનિયા યુનિવર્સિટીમાં ફેરવાઈ. આવાં કેટલાંય કામો કરનાર બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન પોતાની વાતને ખૂબ દ્રઢતાપૂર્વક રજૂ કરતો અને સતત બોલીને બીજાઓ પર છાપ પાડવાનો પ્રયાસ કરતો.

સામી વ્યક્તિની વાત શાંતિથી સાંભળવાને બદલે પોતાની વાત જ કરે જતો અને એથી કેટલાક લોકો એની વાચાળતાથી કંટાળીને એને સામેથી આવતો જુએ એટલે રસ્તો બદલી નાખતા. એક વાર બેન્જામિન ફ્રેન્કલિનના મિત્રે એને એની આ ક્ષતિ સમજાવી. એણે કહ્યું કે તમારી પાસે આગવી કાર્યશક્તિ હોવાથી આવી વાચાળતાનો આશરો લેવાની જરૂર નથી. તમારી વાચાળતા જ તમારા માટે અણગમો પેદા કરનારી બની છે.

બેન્જામિન ફ્રેન્કલિને મિત્રની એ સલાહ સ્વીકારી અને એણે જીવનમાં મૌનનો મહિમા કર્યો. બીજાની વાત શાંતિથી સાંભળવાનું ધૈર્ય કેળવ્યું. પરિણામ એ આવ્યું કે બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન વિજ્ઞાની તો થયો, પરંતુ અમેરિકાને સ્વતંત્રતા આપનાર કુશળ મુત્સદી પણ બન્યો.

- ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ, સૌ. જીવનનું જવાહિર

ગોરક્ષા પાત્રના વાંચકોને દરેક અંકમાં આ વિદેશી મહાનુભાવોના પ્રેરણાદાયી પ્રસંગોનો ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈના આ પુસ્તકો દ્વારા લાભ મળતો રહેશે.

આવી ઉત્તમ સાહિત્યિક સામગ્રી માટે ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈનો ખૂબખૂબ આભાર.

- સંપાદક રમેશ દોશી.

આ જો મારા જીવનનું અંતિમ પ્રવચન,

પ્રાર્થના કે પત્ર હોય તો...

એક સંસ્કૃત સુભાષિતમાં ઉપદેશ આપ્યો છે કે, 'જ્યાં સુધી તમારું આ કલેવર (શરીરરૂપી ગૃહ) સ્વસ્થ છે, જ્યાં સુધી ઘડપણ દૂર છે, જ્યાં સુધી ઈન્દ્રિયશક્તિ અપ્રતિહત (અખંડ) છે, જ્યાં સુધી આયુષ્યનો ક્ષય થયો નથી, ત્યાં સુધીમાં જ વિદ્વાન (સમજૂ) માણસે પોતાનું આત્મશ્રેય સાધી લેવું જોઈએ. આગ લાગ્યા પછી કૂવો ખોદવાનું શું પ્રયોજન?' આ શ્લોકને જીવનમાં ઝીલવાનો મેં પ્રામાણિક પ્રયત્ન કર્યો છે.

ભગવાન ગીતામાં કહે છે, 'અંતકાળે જે મારું સ્મરણ કરતાં કરતાં પ્રાણ છોડે છે, તે નિઃસંશય મારી પાસે આવે છે.' ઘણીવાર જીવનભર સ્મરણ કરતાં હોવા છતાં અંત સમયે મનુષ્ય અસહાય બની જાય છે. એક ભક્તકવિ કહે છે, 'હે કૃષ્ણ! તારાં ચરણકમળનાં પાંજરામાં મારા માનસ રાજહંસને આજે જ પ્રવેશ કરાવી દે. પ્રાણપ્રયાણ સમયે કફ-વાત કે પિત્તથી પીડાતા મારા જેવા માટે એ શક્ય ન પણ બને.' આ ઘટનાને ધ્યાનમાં લઈને ભગવાનને કહેવાનું મન થાય છે કે અંતકાળે તું જ મારું સ્મરણ કરે (તારા માટે એ સહજ છે) અને હું પ્રાણ ત્યાગું તો કેવું?

આમ પણ તું જેનું વરણ કરે છે, તે જ તારી પાસે આવે છે. ઉપનિષદો કહે છે, 'આ આત્મા પ્રવચનોથી, પ્રજ્ઞાથી, મેઘાથી કે બહુશ્રુતતાથી મળતો નથી. પ્રભુ જ પોતાના માણસને ખેંચી લે છે.' પચાસેક વરસ પહેલાં મેં મારા એક ગીતમાં આ જ ભાવ વ્યક્ત કર્યો છે.

'તારી દિવ્ય કૃપા વિણ, તારી સૂરત ના પમાય;
ભાવભર્યાં ગીતો હૃદયથી ગવાય !'

મારાથી ભૂલથી પણ ભૂલ ન થાય એટલી કાળજી તેં મારી રાખી છે. આ જો મારા જીવનનું અંતિમ પ્રવચન, પ્રાર્થના કે પત્ર હોય તો એટલું જ દિલથી કહેવું છે,

'પ્રભુ તું છે ! જગત સુંદર છે ; સુખી છું ; એ જ લખવું છે !'
પચાસ વરસ પહેલાં સાંભળેલી ભજનવાણીને વાગોળતાં વાગોળતાં વિરમું છું ;

'હું તારી બોલાવું જે, પ્રભુ ! મારી ખબર તું લે ;
આ તો તારી મારી બેની વાત છે, કોઈ ત્રીજું ન જાણી લે !'
- હરિભાઈ કોઠારી

ગાયો વિશ્વસ્ય માતર :

ડાયાબિટીઝ

દવા બનાવનારી કંપનીઓ પોતાની દવા વેચવા કેટલી હદ સુધી નીચે જઈ શકે છે તેનું ચોંકાવનારું નગ્ન સત્ય હમણાં જ બહાર આવ્યું છે. થોડા સમય પહેલાં સ્પેનમાં ડાયાબિટીઝની દવા બનાવનારી કંપનીઓની બેઠક મળી, જેમાં દવાનું વેચાણ વધારવા એક એવું સૂચન થયું કે શરીરમાં સાકરનું પ્રમાણ ૧૨૦ અંક નોર્મલ ગણવામાં આવે છે તે ઘટાડીને ૧૦૦ કરવામાં આવે. આમ કરવાથી ડાયાબિટીઝની દવાઓના વેચાણમાં ૪૦% વધારો થઈ શકશે.

તમને અહીં જણાવવું જરૂરી છે કે ઘણા સમય પૂર્વે આ અંક ૧૬૦ હતો જે ક્રમશઃ ઘટાડીને ૧૨૦ સુધી લાવવામાં આવ્યો અને હવે તેને ૧૦૦ કરવાની યોજના છે. ૧૯૯૭ પહેલાં FASTING DIABETES ની લીમીટ ૧૪૦ હતી પછી તે ઘટાડીને ૧૨૬ કરવામાં આવી જેથી ડાયાબિટીઝના રોગીઓની સંખ્યામાં ૧૪% વધારો થયો. ઈ.સ. ૨૦૦૩માં આ અંક ૧૨૦ કરવામાં આવ્યો, જેથી રાતોરાત ઘણા બધા વધારે લોકો ડાયાબિટીઝ થઈ ગયા.

પહેલાના જમાનામાં ડાયાબિટીઝ નક્કી કરવાનો એક સરળ ઉપાય હતો જેમ કે આપની ઉંમર + ૧૦૦ = નો સરવાળો. હા, દા.ત. આપની ઉંમર ૬૦ વર્ષ છે તો આપની સુગર લેવલ, ખાધા બાદ, ૧૬૦ સુધી રહે તો નોર્મલ ગણવામાં આવતી. આપની ઉંમર ૭૫ હોય તો ખાધા પછી ૧૭૫ ની સુગર લેવલ નોર્મલ ગણાતી.

પરંતુ દવા કંપનીઓના લોભ અને WHO (વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન) ની મિલી ભગતથી ખાધા બાદનો સુગર લેવલ ક્રમશઃ ઘટાડીને લોકોને બિન જરૂરી દવા ખાતા કરી દીધા.

આપ જો ટેન્શનમુક્ત જીવન જીવતા હો, ખાવામાં બહુ તળેલું ગળ્યું ન ખાતા હો અને થોડુંક ચાલવાનું /વ્યાયામ કરવાનું રાખતા હો તો ડાયાબિટીઝ તમારી નજીક પણ ફરકી નહી શકે.

- ઈન્ટરનેટ પરથી - શ્રી. શાંતિલાલ ગડા

જે દેશના ધર્મસ્થાનો તેના શૈક્ષણિક સંકુલ
હરતાં વૈભવી અને અત્યાધુનિક બનવા
લાગે તો... સમજવું કે.. તે પ્રજા મુર્ખતા
તરફ અને તે દેશ અધોગતિ તરફ..
આગળ વધી રહ્યો છે... ચાણક્ય

આપણો શત્રુ, આપણો હિતેચ્છુ

આપણે અનેક ભવ કર્યા છે અને ઘણા અલગ અલગ આત્માઓ સાથે રહ્યા છીએ, ચાહે તે પરિવારના સદસ્ય હોય, મિત્ર હોય કે એવી વ્યક્તિઓ પણ હોય, જેની સાથે આપણને બનતું ન હોય. ઘણાએ તો આપણને શારીરિક, માનસિક કે ભાવનાત્મક રીતે ઈજા પહોંચાડવાની કોશિષ પણ કરી હોય. આ બધું હોવા છતાં એક વાત સત્ય છે કે આપણા બધાનું ગ્રુપ એક જ છે, તે છે આત્મા આપણે ભવાટવિમાં ઘણી વાર સાથે મળ્યા - જીવ્યા છીએ પછી તે મા-બાપ સ્વરૂપે, પતિ-પત્ની સ્વરૂપે, મિત્ર કે પડોશી સ્વરૂપે કે કહેવાતા શત્રુ તરીકે. દરેક વ્યક્તિ એક આત્મા છે જે બીજાને તેના કર્મોનું પોટલુ હળવું કરવામાં અને અધ્યાત્મિક રીતે આગળ આવવામાં મદદ કરે છે. ક્યારેક એવું બને કે જે વ્યક્તિ આપણને સૌથી વધુ ચાહતી હોય તે આપણા શત્રુ તરીકે અથવા તો આપણને પીડા આપનારના રૂપમાં જન્મ લે, જેથી કરીને આપણે આપણા કર્મ ખપાવી શકીએ.

આમ, એક વ્યક્તિ, જે આપણો વિચારીએ છીએ કે આપણને ધિક્કારે છે અને આપણે બદલામાં તેને ધિક્કારીએ છીએ, એ કદાચ આપણો સૌથી વધુ અધ્યાત્મિક હિતેચ્છુ હોઈ શકે. જે આપણી જિન્દગીને નરક બનાવી દે છે, તે કદાચ આપણને આડકરી રીતે અધ્યાત્મની નજીક લાવી દેતો હોય છે. આ ભવે તે આવું કરે છે કારણ કે આપણને આ પાઠ શિખવવાનો એક જ રસ્તો બચ્યો હોય. ક્યારેક આત્મા આપણને સાંત્વના આપવા જન્મ લે છે અને આપણી જરૂરિયાતના સમયમાં હાજર થઈ જાય છે. તો આપણો મિત્ર કોણ અને શત્રુ કોણ? આ બધા આપણા આત્મા પરિવારના સભ્યો છે જે આપણને મદદ કરવા માંગે છે અને બદલામાં એવી જ મદદ માંગે છે. ક્યારેક આવેલું સંકટ, તમારા માટે તક પૂરી પાડતું હોય છે. ક્યારેક અધ્યાત્મિક વિકાસ માટે દુઃખ, પીડા અને કષ્ટ જરૂરી હોય છે. એટલે કોઈના માટે અભિપ્રાય ન બાંધો કે એના વિશે બુરુ-ભલુ ન કહો. કોને ખબર એ રીતે આપણે એવા આત્માનું અહિત કરી રહ્યા હોઈએ છે જે આપણને સૌથી વધુ ચાહતો હોય.-

શ્રી શ્રી રવીશંકર (ઈન્ટરનેટ પરથી), અનુવાદ-શાંતિલાલ ગડા

એક સરસ વિચારવા જેવી વાત ૫૦૦ અને ૧૦૦૦ ની નોટો જો રાતો રાત બંધ થઈ શકતી હોય તો.

ગાયો ના કતલખાના કેમ બંધ ના થઈ શકે ?

ગાંધીજી પાસે છે - આપણી પાસે નથી

શું? સમય!!!

ગાંધીજી સાથે હું ૧૯૨૦થી ૧૯૩૪ સુધી લગાતાર રહ્યો છું તેમ કહી શકાય. પણ એ દરમિયાન મને એકેય એવો પ્રસંગ યાદ નથી આવતો કે, જ્યારે ગાંધીજીએ કોઈને એમ કહ્યું હોય કે, હું બહુ કામમાં છું, અને અમુક ફરજ બજાવવા માટે મને વખત નહીં મળે.

ગાંધીજીને આમ તો ચાર દીકરા હતા, પણ ગાંધીજીનો પરિવાર એ લગભગ આખો ભારત દેશ થઈ ગયો હતો. કેરળથી કાશ્મીર સુધી ગાંધીજીના આદેશ અનુસાર આશ્રમો સ્થપાયા હતા. અને તેનું સંચાલન પરોક્ષ રીતે પોતે જ કરતા હોય એ રીતે સંચાલકોને ગાંધીજી નાનીમોટી બાબતોમાં માર્ગદર્શન આપતા. ગાંધીજીને નાના છોકરાથી માંડીને કોઈ મોવડીએ લખેલ દરેક પત્રનો જવાબ તેને વળતી ટપાલે મળ્યો ન હોય તેવું ભાગ્યે જ બનતું.

ગાંધીજી કહેતા કે માનવીને કોઈ કામનો બોજો લાગતો જ નથી. જો માણસનું જીવન વ્યવસ્થિત ગોઠવાયું હોય તો તેનું નાનું-મોટું દરેક કામ સરસ રીતે પાર પડી શકે એવી રીતે રોજિંદુ કામ ગોઠવી શકાય. આથી જ આશ્રમના રસોડામાં રોજ સવારે નાસ્તો કર્યા પહેલાં શાક સમારવાનું કામ ગાંધીજી પોતે અચૂક કરતા. કોઈ નાનો કે મોટો માણસ આશ્રમમાં માંદો પડે તો તેની ખબર અંતર પૂછવા માટે તથા તેની સારવારની વ્યવસ્થા કરવા માટે તેઓ જાતે જ ગયા વિના ન રહેતા. પ્રવાસમાં તેમને જાણવા મળે કે કોઈ ઓળખીતા માંદા પડ્યા છે. તો તેમને મળવા જવાનું કદી ચૂકતા નહીં.

પોતાને જ્ઞાન વિકાસ માટે અમુક વાંચન કે ખાસ અભ્યાસ આવશ્યક છે તેમ ખાતરી થાય તો એ માટે પોતાની પાસે સમય નથી, એવી ફરિયાદ તેમણે કદી કરી નહોતી.

અમે સૌ જેલમાં સાથે હતા ત્યારે કેટલાક મિત્રોએ ગાંધીજી સમક્ષ એવી ફરિયાદ કરેલી કે તેમણે હજુ સામ્યવાદી સાહિત્ય જોઈએ તેવું વાંચ્યું નથી. આથી જેલમાં સોમવારના દિવસે, જમતી વખતે પપૈયું ખાતાં ખાતાં કે ખજૂરની પેશી ચાવતાં પણ તેમને ‘હ્યુમેનીટી અપરૂટેડ,’ અને ‘રેડબ્રેડ’ વગેરે પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાંચતાં મેં જોયા.

જેલમાં એક વાર લીલાવતી મુનશી મળવા આવ્યાં હતાં. તેમણે પ્રેમપૂર્વક એવી માગણી કરી કે, ગાંધીજીએ મુનશીનાં પુસ્તકો - ‘ગુજરાતનો નાથ,’ ‘પાટણની પ્રભુતા’ વગેરે વાંચવાં જોઈએ. આ પુસ્તકો વાંચવા તેમણે

લાઈબ્રેરીમાં એટલે કે શૌચાલયમાં મારી પાસે મુકાવ્યાં હતાં. જેથી ત્યાં જેટલો વખત મળે એ દરમિયાન વાંચી શકાય. આ રીતે તેમણે તે પુસ્તકો વાંચી પણ કાઢ્યાં.

દક્ષિણ આફ્રિકામાં પોતાના સાથીઓ મદ્રાસી છે એટલે પોતે તામિલ શીખવું જોઈએ એમ માનીને તેઓ તામિલ પણ શીખ્યા. બંગાળમાં નોઆખલીમાં ગામડામાં કામ કરવું પડેલું ત્યારે બંગાળીઓ સાથે આત્મીયતા કેળવવા ખાતર બંગાળી શીખવું જોઈએ. એવું અંતઃસ્ફુરણ થતાં ૭૮ વરસની ઉંમરે તેઓ બંગાળી પાઠો લખવામાં અને બંગાળી બાળપોથી વાંચવામાં રસ લેતા થયા. કોઈ ઓળખીતા વાણંદ કે વેપારીને અંગ્રેજી ભણાવવા માટે કંઈ પણ ફી લીધા વિના પગે ચાલીને તેઓ જતા હતા. હોસ્પિટલમાં ખાટલે પડેલા કોઈ દરદીની પાસે પુસ્તક વાંચવા કે એના પત્રો લખી આપવા જેવું કામ કરવામાં બેરિસ્ટર થયા છતાં તેમને એક જાતનું શૂર ચડતું હતું.

આ કામ કરવું છે એવી ગાંઠ મનમાં એક વખત બંધાઈ, એટલે તે કામ ગમે તેવું અઘરું હોય તોપણ પૂરું કરવા માટે તેઓ હંમેશાં તૈયાર રહેતા હતા. રોજ ૧૬૦ તાર કાંતવા છે, કે સવારે ચાર વાગ્યે પ્રાર્થના કરવી છે, કે સવાર-સાંજ પોણો કલાક ફરવામાં ગાળવો છે એવો સંકલ્પ કર્યો, તો એ સંકલ્પને તેઓ ઝોડની જેમ વળગી રહેતા હતા. જેમણે ગાંધીજીની આત્મકથા વાંચી હશે તેઓ જાણતાં જ હશે કે ગાંધીજીએ દાતણ અને સ્નાન કરતાં કરતાં ગીતાના ૧૩ અધ્યાય કંઠસ્થ કર્યા હતા.

ગીતાનું ભાષાંતર તમારે કરી આપવું જોઈએ. એમ સ્વામી આનંદે કહ્યું ને ગાંધીજીએ તે માની લીધું. તુરત જ રોજ એક શ્લોકનું ભાષાંતર કરવાનું વ્રત લઈ લીધું. એમાંથી જ આપણને ‘અનાસક્તિયોગ’ પુસ્તક મળ્યું.

મહાભારત સળંગ વાંચ્યા વિના હિંદુધર્મનું હાર્દ સમજાય નહીં એવું એક વખત તેમને સમજતાં ૧૯૨૨માં યરવડા જેલમાં ગયા કે તુરત જ મહાભારતનાં પૂરેપૂરાં અઢાર પર્વ તેઓ ધ્યાનપૂર્વક વાંચી ગયા હતા.

ગાંધીજી પાસે કોઈ કામ બીજા નંબરનું ગણાતું નહીં. જે કામ જરૂરી છે તે પાર પાડવા માટે સમય અને શક્તિનો અખૂટ ભંડાર તેમની પાસે હતો. પાયખાનાં સફાઈ, રક્તપિત્તના ઘા ધોવા, સાથીઓને પ્રેમપત્રો લખવા. મોટી રાજરમતોના વ્યૂહ ગોઠવવા કે પુસ્તકોનું મનન કરવા જેવાં નાનાંમોટાં કામ માટે ગાંધીજીને સમય મળી શકતો. જ્યારે આપણા જેવા સામાન્ય માણસને માટે હું કામમાં છું એમ કહેવું કેવું બેહૂદું ગણાય ?

- છગનલાલ જોષી, સૌજન્ય: ‘જીવનસ્મૃતિ’

અમારા પરમ ઉપકારી મીરાબેન

(ક્રાંતિકારી સંત મુનિ શ્રી સંતબાલજીના અંતેવાસી અને મહાવીર નગર આંતરરાષ્ટ્રિય કેન્દ્ર, ચિંચણીના કેન્દ્રમાતા, સંતશિશુ મીરા બહેનનું ૧૦૧ વર્ષની દીર્ઘ આયુ બાદ સમાધિ મરણ થયું ત્યારે ગોરક્ષાપાત્રના તંત્રી શ્રી રમેશભાઈના શબ્દોમાં તેમની જીવન ઝરમર અને શ્રદ્ધાંજલિ)

મીરાબેનનું મૂળ નામ મુળીબેન. જન્મ ભાદરવા સુદ ૮ વિક્રમ સંવત ૧૯૭૩. તેમનું સગપણ અને લગ્ન પણ આઠ વરસની ઉંમરે થાય છે. વિધિ પૂરતા એક દિવસ પાદરા સાસરે જાય છે. બીજે દિવસે પિયર પાછા આવે છે. નવ વરસે બાળ વિધવા થાય છે. ચુડી પહેરાવી પછી ચુડી ભાંગવાની વિધિ થાય છે.

થોડા સમય પછી તેમના સસરા લલ્લુભાઈની ઈચ્છા હતી કે મુળીબેન બાવળા રહે તેથી પિયરિયા મુળીબેનને બાવળા રહેવા મોકલે છે. મુળીબેન સાસુ સસરાની ભાવથી સેવા કરે છે. ૧૭ વરસે પિતા ગુમાવ્યા. ૧૮ વરસે સસરા ગયા. સાસુ બહુ બિમાર થઈ ગયા. તેમની સેવા કરતા કરતા ઘરના કામકાજ કરતા રહેતા. દુકાન હતી તે વેચાઈ ગઈ. ઘરના નોકરે વિશ્વાસઘાત કર્યો. ઘરમાં ઘરેણા વિ. હતા તે લઈ ગયો. ખોટું સમજાવી વીલ પર સહી કરાવી લીધી મુળીના કાંડા કપાઈ ગયા. છેવટે સાસુ પણ ગયા. વડિલોની હાજરીમાં છેલ્લે કબાટમાંથી ૧૮૦૦ રૂા. રોકડા, થોડા ઘરેણા વિ. હતા તે મળ્યા. તેમાંથી પાંચ દિવસ સુધી નાત જમાડી. આમ રૂઢિના બળે સસરાની કમાણી મુળીની નજર સામે વહી ગઈ રહી ગયું માત્ર મોટું ડેલી બંધ મકાન. મુળીને પિયરિયા પાછા તેડી જાય છે પણ મુળીનું મન બાવળામાં જ છે. છેવટે તે બાવળા આવી જાય છે અને એના જીવનનો નવો અધ્યાય શરૂ થાય છે.

બાવળામાં એક જૈન સાધુ મુનિ સંતબાલજી ચાર્તુમાસ માટે પધારેલા થોડા મહેમાનો મુંબઈથી ચાર્તુમાસ માટે આવેલા. એમાંના શ્રી જગજીવન અજમેરા અને કસ્તુરબેન મુળીબેનની મેડી ઉપર ઉતર્યા છે.

મુળીબેન પણ આથી પ્રાર્થનામાં આવતા જતા થયા, પ્રાર્થનામાં ભજનો ગવડાવે છે. ભજનો ગાતા મુળીબેન ભાવવિભોર થઈ જતા. જગજીવનભાઈનું કુંદુંબ સંસ્કારી તો હતું જ સાથે સત્સંગી પણ હતું. તેમણે આ ભાવ પારખ્યો. તેમણે કહ્યું, “તમે ભજન ગાઓ છો ત્યારે મીરા જેવા લાગો છો. અમે તો તમને મીરાબેન કહીશું અને ત્યારથી મુળીબેન મીરાબેન તરીકે સંબોધાવા લાગ્યા આ સમયે મીરાબેનની ઉંમર ૨૪ વરસની હતી.

જૈન પરિવારો સાથે ઊઠબેસ થઈ જૈન મુનિ સાથે આવતા જતા થયા. વાંચન ભૂખ વધી. ચા છુટી ગઈ, ખાદી અપનાવી, સુત કાંતવાનું શીખ્યા. થોડી બંગડી ચેન વિ. સોનાના ઘરેણા હતા તે પણ ઉતરી ગયા. શરીરે સાથ દીધો ત્યાં સુધી અને ૨૫૦૦૦ કિ.મી.થી વધુના વિહારમાં પણ અખંડ કાંતણ ચાલુ રાખ્યો.

એકવાર સમાચાર મળ્યા કે મુનિશ્રી બાવળાથી નજીક ઢેઢાલ ગામે છે. મીરાબેન તો પહોંચી ગયા મુનિશ્રીના દર્શન કરી કહેવા લાગ્યા, “ગુરુદેવ, હું એકલી તમારી સાથે આવું? દિવસના તમારી સાથે અને રાતે કોઈ માજીના ઘેર સુવા જઈશ.” આ એક ભક્તદેહ્યનો ભાવ હતો અને તે તેના નિર્મળ હૃદયમાંથી સહજ ઉઠ્યો હતો. મહારાજશ્રી વિચારમાં પડી ગયા. અંતરમાં ઊંડા ઉતરી ગયા. થોડીવાર પછી બોલ્યા, “ભલે આવો.” આ શબ્દો જેટલા અહીં લખાય છે તેટલું સરળ આ કાર્ય નહોતું સમાજ માટે ભારે મોટી કાંતી હતી.

લોકો મીરાબેનની ટીકા કરવા લાગ્યા. તેમના કુંદુંબીજનોએ પણ વિરોધ કર્યો. મીરાબેન હવે કંઈક ઘડાયા છે. તેમનામાં દેખાદેખીનો નહિં પણ સાચો ધર્મ ખીલ્યો છે. તેમણે બધાને સંભળાવ્યું, “હું મારો ધર્મ છોડતી નથી. હું મારું કામ કરું છું. મહારાજ મહારાજના ધર્મ પ્રમાણે વર્તે છે. મને જે સાચુ લાગ્યું તે કરવાની, કરવાની અને કરવાની જ.”

જૈન સાધુ અને સ્ત્રીઓનો સહવાસ આની કલ્પના જ કેમ થઈ શકે? ટીકા, નિંદા, આક્ષેપો, વિકૃત રજુઆત આ બધા વિરોધનું એક જબરદસ્ત વાયુ મંડળ ઊભુ થયું. મુનિશ્રી માટે તો વર્ષોની સાધના પછી સહજ આ હતું પણ મીરાબેને જે સહન કર્યું છે તેની તો કલ્પના જ ન થઈ શકે. પણ દ્રઢ આત્મબળના પ્રતાપે તેઓ પણ આ કસોટીમાંથી સાંગોપાંગ પાર ઉતરી ગયા.

૧૯૮૮, ૧૯૯૬, ૧૯૯૭ આમ ત્રણ વાર સમાધિસ્થળે અમારા મૌન ચાર્તુમાસ થયેલા. ત્યારે મીરાબેનના કઠોર સ્વભાવનો બધાની જેમ અમને પણ અનુભવ થયેલો. એ અપમાનો સમતાથી સહન કર્યા. આવી કસોટી હિમાલયમાં થોડી આવત? આ સ્વીકારભાવથી મીરાબેનની પરીક્ષામાં પાસ થયા. આધ્યાત્મિક રીતે ખૂબ પ્રગતિ થઈ. આનાથી વિરુદ્ધ અત્યંત કોમળતાનો છેલ્લા કેટલાક છેલ્લા વરસોમાં સહુને અને અમને છેલ્લા નવ મહિનાથી એમની કોમળતા-કરુણતાનો અનુભવ થયો. રોજ “તમે સદા સર્વદા સુખી રહો” એમ એમના મુખે

આશીષ મળતા રહ્યા. તા.૭.૧૨.૮૬ ના પત્રમાં માટલિયાજી લખે છે.”

“મીરાબેનને ઈશ્વરે તમારી કસોટી કરવા અને તમને કષ્ટ દ્વારા ભક્તિની સુદૃઢતા-સમતા-સ્થિરતા આપવાની નૈસર્ગિક ભૂમિકા તૈયાર કરી છે. એટલે છેવટે તો એના અંતરમાં વાત્સલ્ય પડ્યું છે તે જ ફોરી ઉઠશે.” ખરેખર છેલ્લા કેટલાક વરસોમાં આપણને સહુને એ ફોરેલા વાત્સલ્યનો સહજ અનુભવ થયેલ જ છે. છેલ્લે મીરાબેન સતત સહુને એક ભજન સંભળાવતા, “મેરે તો ગિરધર ગોપાલ. દૂસરા ન કોઈ, અબ તો બાત ફૈલ પડી, હોની સો હોઈ,” મીરાબેને મહાવદ સાતમ સવંત ૨૦૭૪ના વિદાય લીધી તેમને લાખ લાખ વંદન.

ૐ શાંતિ.

શુ ચીઝ વેજીટેરીયન છે ?

તાજેતરમાં એક વિડીયો પ્રચારમાં વોટસપમાં જોવા મળ્યો જેમાં ઘણી બધી આધારભૂત માહિતી ચીઝ સંદર્ભમાં આપવામાં આવી છે. ચીઝ રેનેટના ઉપયોગ વીના બનાવવી અશક્ય છે. રેનેટ ગાયના તાજા જન્મેલા વાછરડાના પેટમાંથી કાઢવામાં આવે છે. આ માહિતી વાઈકીપીડીયાની વેબ સાઈટ ઉપર ખૂબજ વિસ્તૃત રીતે દર્શાવવામાં આવી છે. ગર્ભવતી ગાય ઉપર કુરતા આચરીને તેના વાછરડાને કાઢીને રેનેટ મેળવવામાં આવે છે દર વર્ષે કરોડોની સંખ્યામાં પશુઓની કતલ ફક્ત ચીઝ બનાવવા માટે કરવામાં આવે છે. ચીઝ બનાવવાની બીજી પદ્ધતિ “ફંગલ મેથડ” છે. પરંતુ તે ખુબજ ખર્ચાળ અને છ માસ લાંબી પ્રક્રિયા છે આ પદ્ધતિથી બનતા ચીઝથી કેન્સરની શક્યતા વધી જાય છે. જ્યારે રેનેટના ઉપયોગથી બનતી ચીઝની પ્રક્રિયા પ્રમાણમાં સરળ અને સસ્તી છે. અમુલ તેની ચીઝ અને બટરની બનાવટ ઉપર શાકાહારી બતાવવા લીલુ ચિન્હ મુકે છે, જે તદન ગેરકાયદેસર ગણવાપાત્ર છે. અમુલની વેબસાઈટ ઉપર ચીઝ બનાવવાની પદ્ધતિ જાણી જોઈને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી નથી. જ્યારે અમુલ કંપનીના ગુગલ બુક બાયોગ્રાફીના ૨૦૬ અને ૨૦૭ ઉપર ખૂબજ ચોકાવનારી વિગતો આપવામાં આવી છે જેમાં શ્વેત ક્રાંતિના કહેવાતા પ્રણેતા ડોક્ટર કુરીયને એન.ડી.ડી.બી. જેવી આંતરરાષ્ટ્રીય કંપની સાથે ૧૯૬૦માં કરાર કરી સંકલન કર્યું તે વખતે વાછરડાના કતલનું પ્રમાણ ૧૦ ટકા હતું જે કરાર થયા બાદ ૨૫ ટકા જેટલું કરવાની બાહેધરી તેઓએ આપેલી હતી. આ રીતે જે કતલ થઈ તેના માંસની નિકાસથી જે

આવક થઈ તે ડો. કુરીયને અમુલના વિકાસમાં વાપરી છે. શ્રી મેનકા ગાંધીએ એમના બ્લોગમાં જણાવ્યા અનુસાર અમુલનું કતલખાનું ગોવામાં આવેલ છે જેમાં દર વર્ષે ૮૦,૦૦૦ વાછરડાની કતલ થાય છે. જો વાછરડામાં કોઈ રોગ હોય તો તે રેનેટના ઉપયોગના કારણે ચીઝ ખાતા તમારા બાળકમાં પણ તે રોગ પ્રવેશી શકે છે. માઈગ્રેન, માથુ દુખવું, કેન્સર જેવા અનેક રોગ થઈ શકે છે. ચીઝ શરીરમાંના વિટામીન્સને ખતમ કરે છે. એક ગ્રામ ચીઝમાં ૧૨૦ રોગ અને એક ચમચી ચીઝમાં ૬૦૦ રોગ ઉત્પન્ન કરવાની સંભાવના છે. આ બાબત વાઈકીપીડીની વેબસાઈટ ઉપર દર્શાવવામાં આવેલ છે. ચીઝમાં બેડ કોલેસ્ટ્રોલ વધારવાની શક્યતા છે અને યુરોપ અને અમેરીકામાં મોટા પ્રમાણમાં રોગચાળો ફેલાવાનું કારણ બને છે. આમ શરીરને ખોખલું કરવાની પુરી સંભાવના ચીઝમાં રહેલી છે, છતા આંતરરાષ્ટ્રીય કંપનીઓના દબાણ અને ભ્રષ્ટાચારને કારણ તે બાબતો પ્રચારમાં આવતી નથી જે ખુબજ દુખદ છે. એક બાજુ આપણે અંધશ્રદ્ધાની વિરૂદ્ધમાં વાતો કરીએ છીએ પરંતુ જ્યારે આખો બંધ કરીને લીલા ચીન્હ ઉપર આંધળો વિશ્વાસ રાખીને આવી ચીઝ ખાઈએ છે તે શિક્ષીત સમાજની અંધશ્રદ્ધા ગણાય કે નહીં.

“ચીઝ ટેસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા કે વેસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા” ગણવા પાત્ર છે કે કેમ ? તે વાંચકો નક્કી કરે અને જો ચીઝ વિરૂદ્ધ લોકોને જાગૃત કરવાનું યોગ્ય લાગે તો પોતાની ફરજ બજાવે.

- અરુણ ઓઝા

ચાર્મ ઓફ ચાઈલ્ડહૂડ : રંગ રંગ વાદળિયા... !

ઝકરબર્ગ ટેકનોકેટ ને બિઝનેસમેન તો ખ્રિલિયન્ટ છે જ. પણ અમિતાભની જેમ અચ્છો રાઈટર પણ છે. બન્યું જાણે એમ કે હમણા એને બીજી દીકરી જન્મી. ઓળીઝોળીપીપળપાન વિના એનું નામ એણે રાખી દીધું જન્મના મહિના પરથી ઓગસ્ટ. ક્યુટ ઓગસ્ટનો ફોટો પોતાના એફબી પ્રોફાઈલ પર શેર કર્યો. અગાઉ દીકરી જન્મેલી ત્યારે ડોક્ટર પત્ની પ્રિસિલા સંગ એણે પુત્રીને જાહેર પત્ર લખેલો, જેમાં કેવી દુનિયા એને મોટી થતી જોવા માંગે છે, એ ઝંખનાની વાત હતી. સાથે વર્લ્ડને બેટર પ્લેસ બનાવવા માટે એના નામની સખાવતની સોગાત હતી. પણ આ વખતે ય ડેડી માર્કભાઈને ટૂંકો પણ ફુલ ઓફ ફીલિંગ્સ કહેવાય એવો લેટર લખ્યો છે. શાહી તો નેચરલી કોમ્યુટર ટાઈપિંગમાં ન હોય. પણ રેઈનબો જરૂર હશે કી-પેડમાં ! કારણ કે, ઝકરબર્ગ ધાંધલધમાલમાં

આપણે જેને ખોઈ નાખ્યું છે. એની યાદ અપાવી છે. એ પત્રનો ટૂંકાવેલો સાર જરાક વાંચો :

“બાલી દીકરી,

વેલકમ ટુ ધ વર્લ્ડ, હું ને તારી મમ્મી આતુર છીએ કેવી તું બનીશ એ જોવા માટે. તારી મોટી બહેન જન્મી, ત્યારે ય અમે એક પત્ર લખેલો. એ કેવા ભવિષ્યમાં મોટી થશે એના સપના જોતો. એની દુનિયા જ્યાં વધુ શિક્ષણ અને ઓછા રોગો હોય, મજબૂત સમાજ અને મહાન સમાનતા હોય. સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજીની પ્રગતિ સાથે લાઈફ બેટર થશે. અમારી પેઢીની જવાબદારી છે કે તમારી પેઢીને આવી દુનિયા સોંપીએ. ભલે ન્યુઝ હેડલાઈન્સમાં શું ખોટું ચાલે છે એ આવ્યા કરે. અમને આશા છે કે તમારી પેઢીસમયે પોઝિટિવિટી આખરે જીતશે.

પણ આ વખતે મોટા થવા પર લખવાને બદલે બાળપણ પર લખું છું. જગત (ઉંમરના) એક તબક્કે બહુ સિરિયસ, ગંભીર થઈ શકે છે. માટે એ મહત્વનું છે કે તું બહાર જા અને રમવાનું શરૂ કર. તું મોટી થઈશ ત્યારે બહુ વ્યસ્ત પણ હોઈશ.

માટે હું ઈચ્છું કે તું દોડાદોડી કરીને બધા જ કુલોને સુંઘી લે, અને તારી ટોપલીમાં બધા જ પ્રકારના પાંદડાઓ વીણી લે! મને ગમે કે તું વાર્તાઓની બધી ચોપડીઓ ત્યાં સુધી વારંવાર વાંચ્યા કર, જ્યાં સુધી તું પોતે જ નવી નવી વાર્તાઓ બનાવવા ન લાગે! તું ને તારી બેન કેરાસોલ (મેળામાં નાના માટે હોય એવી લાકડાના ઘોડા ઊંચાનીચા થાય તેવી ગોળ ફરતી લબૂકઝબૂક રોશનીવાળી ચકરડી) પર ત્યાં સુધી બેસ્યા કરો જ્યાં સુધી દરેક લાકડિયા ઘોડાનો રંગ ન ઉખડી જાય! મને મજા આવે કે તમે આપણા ઘરના એકેએક ખૂણા અને બહારના આંગણામાં સતત દોડાદોડી કરો! ને મને ગમશે કે તું આરામથી ઊંઘી જઈશ કોઈ ઉત્પાદ કે ઉચાટ વિના. અને તારે સપનાઓમાં ય તને અહેસાસ થયા કરે કે અમે તને કેટલો પ્રેમ કરીએ છીએ! બાળપણ એ જાદૂઈ અનુભૂતિ છે. ને તને માત્ર એક જ વાર એ માણવા મળશે. માટે એને ભવિષ્યની નકામી ચિંતાઓમાં વેડફી ન નાખતી, એના માટે અમે (પેરન્ટ્સ) બેઠા છીએ. ને તારા તથા તારી પેઢીના બાળકોના ઉજ્જવળ ભવિષ્ય માટે બનતું કરી છૂટશું. પણ બાળક માત્ર એક જ વાર આપણે બધા હોઈએ છીએ. ઓગસ્ટ, અમે બધા તને પ્રેમ કરીએ છીએ ને તારી સાથે લાઈફનું એડવેન્ચર, જીવનસફરનો આ રોમાંચ ખેડવા આતુર છીએ. અમે તારા માટે પ્રેમ અને આનંદથી

છલોછલ જીંદગી ચાહિએ છીએ, ને આશા રાખીએ કે તું ય અમને એ આપીશ. લવ, મોમ એન્ડ ડેડ.’’

ક્યા બાત હૈ! ધાર્મિક બાવાઓની સંસારભાગેડુ ફિલસૂફીઓના હથોડાછાપ ઉપદેશો કરતાં આધુનિક પેઢીનો એક આઈકોન હસતારમતા વધુ સાચી, હૃદયસ્પર્શી વાત કરી શકે છે. પર સતત મોબાઈલ મેસેજ ફોરવર્ડ કર્યા કરતા લોકોએ શીખવા જેવું છે કે એમને જેમનું વ્યસન છે એ ફેસબુક, વોટ્સએપનો માલિક એના બાળકોને નેટ પર ગેઈમ્સ રમવાનું નહિ. પણ પ્રેક્ટિકલ ધીંગામસ્તી કરવાનું કહે છે! આપણા અબજપતિઓ ઘરમાં સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ રાખશે, પણ આવું વાંચે-વિચારે ને જાતે લખે એવા કેટલા?

સૌ. ગુજરાત સમાચાર, જય વસાવડા

ડૉ. એ. પી. જે અબ્દુલકલામનો પત્ર

તમે કહો છો કે આપણી સરકાર અસરકારક નથી.

તમે કહો છો કે આપણા કાયદાઓ ખૂબ જૂના છે.

તમે કહો છો કે મ્યુનિસિપાલિટી કચરો ઉઠાવતી નથી.

તમે કહો છો કે ફોન કામ કરતા નથી, રેલવેતંત્ર મજાક છે.

આખા વિશ્વમાં આપણી હવાઈ સેવાઓ સૌથી વધુ ખરાબ છે. પત્રો ક્યારેય સાચી જગ્યાએ પહોંચતા નથી.

આખો દેશ ખાડે ગયો છે.

તમે કહો છો, કહો છો, કહો છો.

તમે દેશ માટે શું કર્યું? સમસ્યાઓ વિશે શું કર્યું?

એક વ્યક્તિ લઈ લો, જે સિંગાપોર જાય છે. તેને તમે તમારું નામ અને ચહેરો આપો. જેવા તમે સિંગાપોરના હવાઈ અડાની બહાર નીકળો છો, તે જ ક્ષણે તમે એક સારી આંતરરાષ્ટ્રીય કક્ષાની વ્યક્તિ બની જાઓ છો. તમારો વ્યવહાર ઉત્તમ બની જાય છે. સિંગાપોરના રસ્તા પર તમે સિંગારેટનાં ઠૂંઠાં ફેંકી શકતા નથી કે કોઈ પણ દુકાનમાં ખાઈ શકતા નથી. તેમના ભૂગર્ભ માર્ગોનો ઉપયોગ કરવામાં તમે ગર્વ મહેસૂસ કરો છો. તમે ત્યાંના orchard રોડના સાંજના ૫ થી ૮ સમય દરમિયાનના વાહન હંકારવાના ૬૦ રૂપિયા ચૂકવો છો. જો તમે તેની નક્કી કરેલ સમયમર્યાદા કરતાં વધુ રેસ્ટોરન્ટમાં કે શોપિંગ મોલમાં રોકાવ છો, તો ચૂપચાપ પાર્કિંગ પ્લોટમાં આવી પાર્કિંગ ટિકિટ ફડાવો છો ત્યારે તમને તમારું ‘સ્ટેટ્સ’ યાદ આવતું નથી. સિંગાપોરમાં તમે આ બધા માટે કંઈ જ કહેતા નથી. ખરુંને?

દુબઈમાં ‘રમઝાન’ દરમિયાન જાહેરમાં ખાવાની હિંમત કરી શકતા નથી. સાઉદીમાં માથાને ઢાંક્યા વિના

તમે ફરવાની હિંમત કરી શકતા નથી. લંડનમાં ટેલિફોન એક્સચેન્જના કર્મચારીને પૈસા આપીને પોતાના STD અને ISD કોલ બીજી વ્યક્તિના ખાતામાં નાંખી દેજો એવું કહેવાની, ખરીદવાની હિંમત કરી શકતા નથી. વોશિંગ્ટનના રોડ પર પ્રતિ કલાક ૮૮ કિમી.ની મર્યાદાનો ભંગ કરીને ત્યાંની ટ્રાફિક પોલીસને તમે કહી શકતા નથી કે હું કોણ છું? તું મને ઓળખે છે? હું આ છું અને ફલાણાનો છોકરો કે છોકરી છું. તમે તમારો વિરોધ તમારી પાસે રાખો છો અને ભૂલી જાવ છો. ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યૂઝીલેન્ડના દરિયાકિનારે ટહેલતા ટહેલતા નાળિયેરનાં ખાલી કોચલાં કચરાપેટી સિવાય ગમે ત્યાં નાંખી શકતા નથી. ટોકિયોની ગલીઓમાં તમે પાનની પિચકારી કેમ નથી મારતા? બોસ્ટનમાં પરીક્ષાઓમાં ધોકાદડી કરી ખોટાં પ્રમાણપત્રો કેમ નથી મેળવી શકતા? આ તો બહુ શરમની વાત છે તેમ કહીએ છીએ. તમે વિદેશોમાં તેમની સિસ્ટમનાં વખાણ કરો છો, માન્યતા આપો છો પણ એ જ બાબતને તમે પોતાના દેશમાં માન આપતા નથી, જેવા તમે ભારતીય ભૂમિ પર પગ મૂકો છો કે કાગળના ટુકડા અને સિગારેટને આમતેમ ગમે ત્યાં ફેંકો છો. જો તમારી વર્તણૂક બીજા દેશોમાં ખૂબ સારી હોય છે તો પોતાના દેશમાં કેમ નહિ?

અમેરિકામાં કૂતરાનો માલિક પોતાના પાલતૂને રસ્તામાં ફરવા લઈ જાય અને તેની ક્રિયા પૂર્ણ થયા બાદ તે જગ્યાની સફાઈ કરી નાંખે તેવું જ જાપાનમાં છે. ભારતીય નાગરિક તરીકે તેવું આપણે કરીએ છીએ? આપણે મતદાન- મથકો પર જઈએ છીએ, સરકાર પસંદ કરીએ છીએ અને પછી તે સરકાર આપણી આળખપાળ કરે, આપણી બધી જ જવાબદારીઓ પૂરી કરે, ભલે આપણો ફાળો શૂન્ય કે નકારાત્મક હોય. સરકાર સ્વચ્છતા જાળવે તેવું આપણે ઈચ્છીએ છીએ, પરંતુ કચરો કચરાપેટીમાં નાંખવો કે આપણી આસપાસ પડેલા કાગળના ટુકડા ઉઠાવી લેવા તેવું આપણને સૂઝતું નથી. આપણે ઈચ્છીએ છીએ કે રેલવેતંત્ર ચોખ્ખાં શૌચાલયો ઉપલબ્ધ કરાવે પરંતુ આપણે શૌચાલયો વાપરવાની યોગ્ય રીતો શીખવા માંગતા નથી. આપણે ઈચ્છીએ છીએ કે હવાઈ સેવાઓ આપણને ઉત્તમ ખોરાક તથા અન્ય વ્યવસ્થાઓ પૂરી પાડે પણ તક મળે આપણે વસ્તુને લઈને સંતાડવાનું ચૂકતા નથી. જ્યારે આપણી પાસે કેટલાક સળગતા પ્રશ્નો આવે છે જેમ કે, તે સ્ત્રીઓ વિશે, દહેજ વિશે, છોકરીઓ વિશે અને બીજા એવા કેટલાક... ત્યારે આપણે આપણા ડ્રૉઈંગરૂમમાં બેસીને બરાડા પાડીને તેનો વિરોધ કરીએ છીએ જ્યારે

ઘરમાં તો તેનાથી ઊંધું જ ચિત્ર દેખાતું હોય છે. પાછો આપણે તર્ક કેવો? આખી પ્રથાને બદલાવું જોઈએ, બદલવાની જરૂર છે, પણ દહેજ પ્રશ્ને મારો એકલાનો દીકરો દહેજ ના લે, તો શું ફરક પડવાનો છે? કોઈ પ્રથા બદલાવાની નથી તો પછી આ (પ્રથાને) કોણ બદલશે?

આપણી સિસ્ટમ, પ્રથામાં કોનો સમાવેશ થાય છે? આપણા માટે તે કહેવું અનુકૂળ રહે છે કે સિસ્ટમમાં આપણા પડોશીઓ, અન્ય લોકો, શહેરો, સમાજો, સરકાર ચોક્કસપણે હું કે તમે નહિ. સિસ્ટમના બદલાવ માટે જ્યારે કોઈક સમય એવો આવે છે જેમાં આપણે આપણું હકારાત્મક યોગદાન આપી શકીએ છીએ ત્યારે આપણે આપણી જાતને આપણા કુટુંબ સાથે સાંકળીને એક માન્યતામાં બંધ કરી દઈએ છીએ અને સલામત રહેવાનો ઉપાયો શોધીએ છીએ અને ઈચ્છીએ છીએ કે મોકો મળે તો આ દેશથી દૂર જતા રહીએ. આપણે એવા કોઈ 'મિસ્ટર સ્વચ્છ' ની રાહ જોઈએ છીએ જે આવશે અને પોતાના ચમત્કારિક ઝાડુથી બધી જ ગંદકી સાફ કરી નાંખશે.

આપણી ડરપોક વૃત્તિથી પીછો છોડાવવા આપણે અમેરિકા તરફ દોટ મૂકીએ છીએ અને તેના ઝગમગાટનો આનંદ લઈ તેની પ્રથાનાં વખાણ કરીએ છીએ. જ્યારે ન્યૂયોર્ક અસલામત લાગવા લાગે છે ત્યારે ઈંગ્લેન્ડ તરફ દોટ મૂકીએ છીએ. જ્યારે ઈંગ્લેન્ડમાં બેરોજગારીનો સામનો કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે અખાતી દેશોની ઉડાન ભરીએ છીએ. જ્યારે આપણે અખાતી દેશોના યુદ્ધમાં ફસાઈ જઈએ છીએ ત્યારે આપણે શરણાર્થી તરીકે ભારતીય સરકાર પાસે દેશમાં પાછા આવવાની માંગણી કરીએ છીએ. કોઈપણ પોતાના દેશની પ્રથાને સુધારવામાં ફાળો આપવાની વિચારણા કરતું નથી. દરેક જણ દેશનું શોષણ કરી તેને નુકસાન પહોંચાડે છે. આપણો અંતરાત્મા પૈસાનો ગુલામ બની ચૂક્યો છે.

વહાલા ભારતીયો, આ લેખમાં ઊંડા તર્ક આધારિત વિચારો રજૂ કરેલ છે જે એક મોટા પાયે આત્મનિરીક્ષણ માંગી લે છે અને વ્યક્તિના ઝમીરને ઢંઢોળે છે. જે. એફ. કેનેડીના શબ્દો જે તેણે પોતાના અમેરિકનો માટે કહ્યા હતા તેને ભારતીય સાથે સાંકળીને ફરીથી તે શબ્દોનું ગુંજન કરી રહ્યો છું.

'ભારત માટે આપણે શું કરી શકીએ છીએ તે પૂછો, આજે અમેરિકન અને બીજા પશ્ચિમી દેશોએ જે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરી છે તેવું ભારત બને તે માટે આપણે શું કર્યું તે પૂછો.' ચાલો, ભારતને શ્રેષ્ઠ બનાવવા માટે જેની જરૂર છે તે આપણા તરફથી કરીએ.

અનુસંધાન પાના નં.૧૬ પરથી ચાલુ...

ત્યારે તમે કહ્યું સંતાન આપવા ન આપવા એ ઉપરવાળાની મરજીનો વિષય છે. એમ કહીને દવાના પડીકા બનાવ્યા એના બે ભાગ પાડયા એક પર આપે મારુ અને બીજા પર મારી પત્નીનું નામ લખ્યું અને કહ્યું આ દવા લો અને બાકીનું ભગવાન પર છોડી દયો. મેં આપને દવાના પૈસા આપવા પૂછ્યું તો આપે કહ્યું આજનું મારુ ખાતુ બંધ થઈ ગયું છે એટલે તમારે મને કોઈ પૈસા આપવા નહિ. તમારા પૈસા ભગવાનના ખાતામાં જમા.

ત્યારબાદ દુકાનમાં બેઠેલી એક વ્યક્તિએ મને ખાતુ બંધનો અર્થ જણાવતા કહ્યું કે આપ આપની દૈનિક જરૂરિયાત જેટલી રકમ મળી જાય ત્યારબાદ કોઈની પાસેથી પૈસા લેતા નથી. ત્યારે મને પોતાની જાત પર શરમ આવી. મેં દવા ફક્ત તમને મદદ કરવા લીધેલી એટલે કોઈ શ્રદ્ધા વિના આપની આપેલ દવા મેં અને મારી પત્નીએ લેવાની શરૂઆત કરી અને તમે માનશો, પ્રભુકૃપાએ આજે મારા ઘરમાં બે-બે સંતાનો છે. અમે દરરોજ ઈંગ્લેંડમાં આપને માટે પ્રાર્થના કરતા અને આપનું ઋણ ક્યારે ચુકવી શકશું તે વિચારતા રહેતા.

હું ઈંગ્લેંડથી થોડા દિવસ પહેલા જ મારી એક વિધવા બેનની દિકરીના લગ્ન પ્રસંગે ભારત આવ્યો હતો. ભાણેજના લગ્ન માટેના તમામ ઘરેણા મેં બનાવી આપવાનું બેનને વચન આપ્યું અને તે પ્રમાણે મેં બધા દાગીના બનાવી પણ લીધા. પરંતુ ભાણેજને લગ્ન પહેલા જ એકદમ ઓચિંતો ખૂબ તાવ આવ્યો અને તે ગુજરી ગઈ. તેના માટે તૈયાર કરાયેલ દાગીનાનું શું કરવું તે હું અને મારી પત્ની વિચારતા હતા ત્યારે અચાનક જ મારી દ્રષ્ટી સામે ૧૫-૧૬ વર્ષ અગાઉ જોયેલ આપની દિકરીની તસ્વીર ઉમટી આવી અને મેં આપને મળવાનું વિચાર્યું. વૈદરાજે કૃષ્ણકુમારને પત્નીની ચિઠ્ઠી બતાવી એમાં પત્નીએ લખેલું “પુત્રી માટે દહેજની વ્યવસ્થા” અને એમનું લખાણ બતાવ્યું “ભગવાન આ તારુ કામ છે, તું જાણો.” કૃષ્ણકુમારે તરત જ ગળગળા થઈ એ ઘરેણાની પોટલી વૈદરાજના હાથમાં આપતા કહ્યું તે દિવસે આપે દવાના પૈસા નહોતા લીધા, ભગવાનના ખાતામાં જમા એમ કહેલું. આજે સમય આવી ગયો છે ભગવાનના ખાતામાંથી એ પૈસા ઉપાડી આપને આપવાનો.

વૈદરાજની આંખોમાંથી આંસુ વહી રહ્યા હતા. એમણે કહ્યું આજ સુધી ક્યારેય એવું નથી બન્યું કે પત્નીએ ચિઠ્ઠીમાં કંઈક લખ્યું હોય અને તેની વ્યવસ્થા ન થઈ શકી હોય.

આજે પહેલી વાર મને ભગવાન પરનો ભરોસો થોડો

મોળો પડતો હોય એવું લાગ્યું ત્યાં ભગવાને તમને મોકલી દીધા. કૃષ્ણકુમારે પણ ગદ્ગદિત થતા કહ્યું કે ભાણેજના અવસાન બાદ તે તથા તેમની પત્ની વ્યથિત હતા અને સાથે વિચારતા પણ હતા કે આ ઘરેણાનું શું કરશું? પરંતુ ભગવાન જુઓ કેવો દયાળુ છે કે મને આપનો ભેટો કરાવી આપ્યો અને ઋણમુક્ત થવાનો અવસર આપ્યો.

- શાંતિલાલ ગડા

શ્રદ્ધાંજલિ

વરિષ્ઠ પત્રકાર અને કટાર લેખક પદ્મશ્રી મુઝ્ફર હુસેન ૧૩મી ફેબ્રુઆરીએ મુંબઈમાં અવસાન પામ્યા છે. તેઓ ૭૮ વર્ષના હતા અને મુંબઈના પરા વિકોલીમાં રહેતા હતા. તેઓ હિંદી, મરાઠી અને ઉર્દૂ અખબારોમાં નિયમિત કટાર લેખન કરતા હતા. ગુજરાતી સાપ્તાહિક જન્મભૂમિ પ્રવાસીમાં પણ તેઓના લેખો અવારનવાર પ્રકાશિત થતા હતા. તેઓ એક સાચા સમર્પિત ગૌપ્રેમી અને રાષ્ટ્રભક્ત હતા. તેમણે પોતાની પુત્રીના કરિયાવરમાં ગોદાન કરેલ. તેમણે લખેલ “ઈસ્લામ અને શાકાહાર” પુસ્તક દ્વારા શાકાહારનો સંદેશો મુસલમાન ભાઈબહેનો સુધી પહોંચાડવાનો સંનિષ્ઠ પ્રયાસ કર્યો હતો. તેઓ એક કુશળ વક્તા હતા અને ગોસેવા તથા ગોરક્ષાના કાર્યમાં ભાગ લેવા હંમેશા તત્પર રહેતા. તેમના અવસાનથી દેશે એક સાચા રાષ્ટ્રભક્ત અને ગૌપ્રેમી ગુમાવ્યો છે. ગોવિજ્ઞાન ભારતી તથા ગોરક્ષા સત્યાગ્રહ સંચાલન સમિતિ તરફથી તેમને વિનમ્ર શ્રદ્ધાંજલિ.

- પ્રે. શ્રી અમૃતલાલ દોશી, ઉપપ્રમુખ, ગોવિજ્ઞાન ભારતી

એક સુંદર વાત

જો તમારી પાસે ખૂબ રૂપિયા છે તો તમારી સેવા માટે ભલે નોકર રાખજો પરંતુ મા, મહાત્મા અને પરમાત્માની સેવા માટે નોકર ન રાખતા. એમની સેવા તમારા હાથે જ કરવી. કોઈ પણ માણસ મકાન કે દુકાનની સફાઈ માટે નોકર રાખે છે પરંતુ તિજોરીની ચોકીદારી જાતે જ કરે છે. મા, મહાત્મા અને પરમાત્મા પણ આપણા જીવનની તિજોરી છે તેની સંભાળ આપણે જાતે જ કરવાની છે.

- મુનિ તરુણસાગરજી

हे परमात्मा,
अच्छों के लिए अच्छा कर, बुरों को सही राह दिखा,
बुरे इंसानों में एक मैं भी हूँ, शुरुआत मुझसे कर, मेरी
बाँह पकड़ और मुझे प्रकाश की ओर ले चल..!!!

કાયુ (વગરે રાંધેલું) ખાઓ અને તંદુરસ્ત રહો

હમણા સંતબાલ આશ્રમ, ચિંચણ ખાતે એક સેમીનાર ત્યાંના એક વરિષ્ઠ નાગરિકોના મંડળે યોજેલું, તેમાં ભાગ લેવાનું બન્યું.

સેમીનારના વક્તા હતા શ્રી કાળુભાઈ સાવલિયા તેમણે તંદુરસ્ત રહેવાની પ્રથા (system) સમજાવી તે આ પ્રમાણે છે. તમે ગમે તેટલા રોગોથી પીડાતા હો તો પણ આ system follow કરી રોગમુક્ત થઈ શકો છો.

આ systemમાં સવારના ઉઠયા બાદ ૬/૭ કલાક કશું લેવાનું નહિ (પાણી પણ નહિ), નિર્જરા ઉપવાસ ત્યારબાદ ૧૨/૧ વાગ્યે પાલક-દૂધીનો રસ, બપોરના ભૂખ લાગે ત્યારે જરૂર મુજબ આ જ રસ બે થી ત્રણ વાર લઈ શકાય. સાંજના જમવામાં ૩૦% રાંધેલો ખોરાક અને બાકીનો ૭૦% કાયો (ફળ, સલાડ વગેરે) ખોરાક. મુખ્ય વાત છે સવાર-સાંજ એનીમા લેવાનો અને દૂધની બનાવટો તદ્દન બંધ કરી દેવાની (દહીં, છાશ પણ નહિ)

ગૌરક્ષાપાત્રના તંત્રી શ્રી રમેશભાઈએ આ પહેલા અહીં જ યોજાયેલ શિબીરમાં ભાગ લીધેલો અને તેમને કોઈ રોગ ન હોવા છતા પ્રથા (system) આંશિક અપનાવી તો પણ તેમને ખૂબજ Freshness લાગતી હતી. ૫૦% તો એનીમાથી જ સાડું થઈ જાય છે. એ લેવામાં કોઈ નિષ્ણાતની જરૂર નથી. હાથે લઈ શકાય છે. ગમે તે રોગનું સફળ પરિણામ ૩ મહિનામાં આવી જાય છે.

શિબીરના વક્તા પોતે ડાયબીટીઝ, બી.પી. અને ચામડીના રોગોથી ૧૬ વર્ષ પહેલા પીડાતા હતા ત્યારે આ systemના શોધક શ્રી બી. વી. ચૌહાણની શિબીરમાં ગયા અને ખોરાક પધ્ધતિ અપનાવી રોગમુક્ત થયા. ત્યાર બાદ છેલ્લા ૧૬ વર્ષથી આ પ્રકારનો ખોરાક ખાય છે અને આ પ્રણાલીના પ્રચાર-પ્રસાર કરવા સ્વખર્ચે સમસ્ત ભારત ભરનો પ્રવાસ કરતા હોય છે. એમનું પૂરું કુટુંબ પણ આ કાર્યમાં જોડાયેલું છે.

વધુ માહિતી તેમની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે.

www.newdiet4health.org

www.swadarshan.webs.com

સાભાર - સ્વીકાર (પુસ્તકો)

૧) રોગ નાબૂદીકા રામબાળ ઇલાજ-

લેખક - બી.વી. ચૌહાણ

૬૦ પન્ને - ૪૦ રુપિયે (Rs.40/-)

પ્રાપ્તિસ્થાન - ચંદ્રેશભાઈ સાવલિયા, સુરત

Mobile - 9909694832

E-mail-chandu.savalia1@gmail.com

શબ્દ

શબ્દ શબ્દ બહુ અંતરા, શબ્દ કે હાથ ન પાંવ।
એક શબ્દ કરે ઔષધિ, એક શબ્દ કરે ઘાવ।।

શબ્દ સંભાલે બોલિયે, શબ્દ ઝીંચતે ધ્યાન।
શબ્દ મન ઘાયલ કરે, શબ્દ બઢાતે માન।।

શબ્દ મુંહ સે છૂટ ગયા, શબ્દ ન વાપસ આય।
શબ્દ જો હો પ્યાર ભરા, શબ્દ હી મન મેં સમાएं।।

શબ્દ મેં હેં ભાવ રંગ કા, શબ્દ હેં માન મહાન।
શબ્દ જીવન રુપ હેં, શબ્દ હી દુનિયા જહાન।।

શબ્દ હી કટુતા રોપ દેં, શબ્દ હી બૈર હટાएं।
શબ્દ જોડ દેં ટૂટે મન, શબ્દ હી પ્યાર બઢાएं।।

- અજ્ઞાત

એક જરૂરી સૂચના

“ગોરક્ષાપાત્ર” ના વાંચકોનું એડ્રેસ લીસ્ટ અપડેટ (up date) કરાયું હોવાથી કેટલાક વાંચકોના ગ્રાહક નંબર આ મહિનાથી (માર્ચ ૨૦૧૮) બદલાયા છે તો દરેકે પોતાના નવા નંબર નોંધી લેવા વિનંતી.

- લિ. શાંતિલાલ ગડા, સહ-સંપાદક

લવાજમ મળેલ છે.

૧. એક સદ્ગૃહસ્થે (પોતાનું નામ જાહેર ન કરવાની શરતે) ૯ વ્યક્તિઓ માટે ૧ વર્ષનું ગોરક્ષા પાત્રનું લવાજમ મોકલેલ છે. જેનો સહર્ષ આભાર સાથે સ્વીકાર કરીએ છીએ. ૯૦૦/-
૨. કિશોરભાઈ મેહતા વિલેપાર્લા ૫૦૦/-
૩. રસીકભાઈ ગાંધી ઘાટકોપર ૧૧૦૦/-
૪. રાહુલભાઈ શેઠીયા બોરીવલી ૨૦૦/-
૫. ભરતભાઈ વડેરા કાંદિવલી ૧૦૦/-
૬. મહેશભાઈ વડેરા માલાડ ૧૦૦/-
૭. ઝવેરબેન વસનજી ગડા મુંબઈ ૨૫૦૦/-

નોંધ: આપનું લવાજમ રમેશ એસ. દોશી,
બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, મલાડ, મુંબઈ બ્રાંચ, ખાતા નંબર
003110100021366 માં ભરવા વિનંતી.
Bank Code: IFSC BKID 0000031

ભગવાનની લીલા

એક શહેરમાં એક વૈદરાજ રહે પોતાના જૂના પુરાણા ઘરમાં રહેતા હતા. વૈદરાજ રોજ સવારે પોતાના દવાખાને જવા નીકળે ને પહેલા તેમની પત્નીને કહેતા કે આજે તને જે વસ્તુ જોઈતી હોય તે ચિઠ્ઠીમાં લખી આપ. પત્ની તેમને ચિઠ્ઠીમાં જરૂરી વસ્તુઓની યાદી લખી આપતી. દવાખાને જઈ વૈદરાજ ચિઠ્ઠી ખોલી વાંચતા. એમાં જેટલી વસ્તુઓ મંગાવી હોય તેનો અંદાજે ભાવ વિચારી ભગવાનને પ્રાર્થના કરતા ભગવાન, હું ફક્ત તારા આદેશ અનુસાર તારી બંદગી છોડીને આ દુનિયાદારીના ચક્કરમાં ફસાયેલો છું. જેવી આજની મારી પૈસાની વ્યવસ્થા થઈ જશે, હું દુકાન બંધ કરીને તારી સમીપ બંદગી કરવા ઘરે પાછો આવી જઈશ. અને પછી એમ જ થતું ક્યારેક દસ તો ક્યારેક અગિયાર વાગે પોતાની જરૂરિયાત જેટલું રળી દવાખાનું બંધ કરી વૈદરાજ પોતાના ઘરે પાછા ચાલ્યા જતા.

એક દિવસ વૈદરાજે દુકાન ખોલી. પછી પત્નીએ આપેલી ચિઠ્ઠી વાંચવા માટે ખોલી તો દંગ રહી ગયા. એક વાર તો મન ભટકી ગયું. તેમની નજર સામે દિવસે તારા દેખાવા લાગ્યા પરંતુ થોડી વારમાં જ તેમણે પોતાના પર કાબુ કરી લીધો. પત્નીએ ચિઠ્ઠીમાં લખ્યું હતું “પુત્રી માટે દહેજની વ્યવસ્થા” તેમણે ચિઠ્ઠી વાંચી તેમાં ઉમેર્યું. “આ ભગવાનનું કામ છે, ભગવાન જાણે” એક-બે રોગીઓ આવ્યા હતા તેમને દવા આપી વૈદરાજ ઘરે જવાની તૈયારી કરતા હતા ત્યાં એક મોટરગાડી તેમની દુકાન સામે ઉભી રહી. તે ગાડીમાંથી સુટ-બુટ પહેરેલ એક વ્યક્તિ

(જેને આપણે કૃષ્ણકુમાર કહીશું) ઉતરી અને વૈદરાજ પાસે જઈને તેમને નમસ્તે કહી ત્યાં બેંચ પર બેસી ગયો. વૈદરાજે એમને કહ્યું કે જો આપને દવા લેવી હોય તો આ સ્ટુલ પર બેસો જેથી આપની નાડીનું હું પરીક્ષણ કરીને તમને દવા આપી શકું, ત્યારે કૃષ્ણકુમારે વૈદરાજને કહ્યું તમે મને ઓળખ્યો નહિ, પણ ક્યાંથી ઓળખો? હું ૧૫-૧૬ વર્ષ પછી તમારી દુકાને આવ્યો છું. ત્યારબાદ કૃષ્ણકુમારે વૈદને પુરી હકીકત જણાવી જે આ પ્રમાણે હતી.

હું દિલ્હીના સુંદરનગર વિસ્તારમાં રહેતો હતો અને જ્યારે મોટરગાડીમાં આપની દુકાન પાસેથી પસાર થઈ રહ્યો હતો બરોબર ત્યારે જ મારી ગાડીમાં પંકચર પડ્યું. ડ્રાઈવર પંકચર પડેલ ટાયર કાઢીને ઠીક કરાવવા ગયો હું ગરમીમાં મોટર પાસે ઉભો હતો ત્યારે આપ મારી પાસે આવ્યા અને પોતાની દુકાન તરફ ઈશારો કરી ત્યાં આવવા કહ્યું હું તુરંત તમારી દુકાનમાં આવી ખુરશી પર બેસી ગયો. ડ્રાઈવરે કંઈક વધારે વાર લગાડી દીધી, એ દરમિયાન મે જોયું એક નાનકડી બાલિકા આપને વારેવારે કહી રહી હતી. “પપ્પા ચાલોને, મને ભૂખ લાગી છે.” આપ એને કહ્યું “બેટા, થોડી ધીરજ ધર, બસ હમણાં જ જઈએ છીએ.” મને થયું આપની દુકાનમાં આટલા વખતથી બેઠો છું તો મારે કોઈક દવા ખરીદવી જોઈએ એટલે મેં આપને કહ્યું હું ૫-૬ વર્ષથી ઈંગ્લેંડમાં છું. ઈંગ્લેંડ જતા પહેલા મારા લગ્ન થઈ ગયા હતા. પણ આજ સુધી પુત્ર સુખથી હું વંચિત છું. કેટકેટલા ડોક્ટરો અને વૈદરાજોને દેખાડ્યા, તેમણે બતાવેલ ઔષધ ઉપચાર કર્યા પણ તમામ વ્યર્થ

- અનુસંધાન પાના નં.૧૪૫૨

Post Registration No. MNW/277/2018-2020

RNI No. MAHGUV/2002/9750

Posted at Liberty Garden, P.O.

on 5th or 6th of every month.

ગોરક્ષા પાત્ર વતી માલિક, મુદ્રક, પ્રકાશક અને સંપાદક

શ્રી રમેશ એસ. દોશી (નિમિત માત્ર),

બી/૬૦૧, નંદનવન, નરસિંગ લેન, ડી.એસ. નગર,

મલાડ (પ.), મુંબઈ-૬૪. મો.નં. : ૭૫૦૬૭૫૦૨૫૧

Email: doshir65@gmail.com

સંપાદક મંડળ : શ્રી શાંતિલાલ ગડા, શ્રી મનોજ રાજગુરુ

Web: www.gorakshapatra.org.

મુદ્રણ સ્થળ : ગોગરી ઓફસેટ, વાગરી પાડા, એ.કે. રોડ,

અંધેરી (ઈ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૬૯.

પ્રેરક : સત્યુરુથોની પ્રેરણા અને આશીષ.

“Licence to Post Without Pre Payment”

WPP-Lic. No. MR/Tech/WPP-330/NW/2018

ગોરક્ષા પાત્ર

ગાય બૈલ બચેંગે

દેશ બચેગા

To,